

Partizanų baudžiamoji praktika Kauno apskrityje (1944–1952)

II dalis

1946 m.

1946 m. sausio 17 d. Kauno apskrities vykdomasis komitetas Lietuvos SSR liaudies komisarų tarybai pateikė tokias žinias apie Kauno apskritį: plotas – 2900 kv. m, valsčių – 16, apylinkių – 166, gyventojų – 107 975; iš jų 81 proc. lietuvių, 10 proc. rusų, 3 proc. lenkų, 6 proc. kitų tautybių; miškų – 8345 ha, valstiečių ūkių – 23 121, iš jų stambių, didesnių kaip 20 ha, – 1621, sovietinių ūkių – 4, bendras sovietinių ūkių plotas – 4259 ha; 3 mašinų-traktorių stotys (toliau – MTS), 98 pramonės įmonės, 109 savarankiškai dirbantys amatininkai; 156 pradžios mokyklos, 17 progimnazijų, 3 gimnazijos, 2 suaugusiųjų gimnazijos¹.

1946 m. sausį Lietuvoje buvo numatyti rinkimai į SSRS Aukščiausiąją Tarybą, tad pagrindinis šio laikotarpio partizanų kovos tikslas – sužlugdyti vyksiančius rinkimus arba bent jiems sutrukdyti. Tai suprato ir sovietinio saugumo vadovybė, todėl dar 1945 m. gruodžio pabaigoje į Kauno apskritį, užkardinant partizanų ketinimus, papildomai buvo pasiūsta 25 saugumo operatyviniai darbuotojai ir 140 Kuibyševu VRM karininkų mokyklos kursantų². Atsargumo priemonių ėmėsi ir Kauno apskrities partinė vadovybė. Apskrities bei valsčių partorgams ir VRM organams buvo nurodyta organizuoti rinkiminės kampanijos narių ir agitatorių apsaugą, imtis visų priemonių, kad būtų

apginkluotas aktyvas ir iš patikrintų žmonių sudarytos savisaugos grupės³.

1946 m. vasario 9-osios naktį Jonavos valsčiuje, Mikainių kaime, partizanai atėjo pas Petrą Trimailą, kurio brolis buvo rinkimų komisijos narys, išvedė jį iš namų ir pakorė. Tą pačią naktį partizanai nuėjo į Girininkų kaimą pas Praną Žurauską, kurio sūnus dirbo Kauno m. NKGB skyriuje, išvedė jį iš namų ir sušaudė. Tame pačiame kaime partizanai sušaudė vargingus valstiečius – Ivaną Leškiliną ir Marfą Filimonovą. Po to, nuėję į Talkūnų k.(?), jie sušaudė geležinkelio darbininką Aleksandrą Anufrijevą⁴. Vasario 13-ąją partizanai sumušė A. Gervienę už tai, kad jos sūnus buvo rinkimų komisijos narys⁵.

Pasitaikė atvejų, kai patys sribai išprovokavo partizanus, kad šie juos užpultų. Taip vasario 17-ąją atsitiko Seredžiaus valsčiuje. Sribų būrys buvo pasiūstas į Žemaitaičių kaimą surinkti vežimų, bet jų nerado, todėl dauguma jų grįžo atgal į Seredžių, o būrio vadas P. Kučinskas su sribu Buračiovu ir apylinkės pirmininku B. Lekečinsku pradėjo eiti per namus ir ten gerti *samagoną*. Prisigėrę lauke pradėjo šaudyti. Šūvius išgirdę partizanai prie vieno namo surengė pasalą: kai prie to namo prisiartino sribai, partizanai atidengė ugnį ir nukovė P. Kučinską su B. Lekečinsku, o sužeistam Buračovui pavyko pabėgti⁶.

Po rinkimų partizanai savo dėmesį vėl nukreipė į kolaborantus. Vasario 22-ąją į apylinkės pirmininko namus Drąseikų kaime atėjo dešimt partizanų, vilkinčių rusiškas milines ir NKVD vidaus kariuomenės uniformą. Jiems vadovavo žmogus, apsirengęs leitenanto uniformą su Raudonosios žvaigždės ordinu ir medaliais. Partizanai iš automato nušovė apylinkės pirmininką Ivaną Odincovą ir kartu namuose buvusį Lapių valsčiaus kooperatyvo pirmininką Josifą Krivošenko. Po to jie nuėjo pas apylinkės tarybos pirmininko pusbrolių Andrejų Odincovą, išvedė jį į gatvę ir sušaudė. Paėmė jo arklį, įkinkė jį į vežimą, į kurį sudėjo dalį daiktų, maisto produktų, ir išvažiavo⁷.

Partizanai bausdavo ir labai įžūliai besielgiančius raudonarmiečius. Kareiviai F. Samsonovas ir M. Melibajevs Rumšiškėse saugojo vokiečių karo belaisvius, stačiusius autostradą. Kovo 10-ąją, 19 val., jie prisigėrę pasišalino iš savo dislokacijos vietos ir nuėjo į Užtakų kaimą, su savimi turėjo šautuvus. Atėję į kaimą pradėjo betikslį šaudymą, o po to ėmė veržtis į kaimo gyventojų Suchadolskio namus. Tuo metu pas jį buvo Žalio velnio būrio partizanai Romualdas Randis-Meška, Kazys Drumstas, Juozas Sidras, Žilvitis ir Viliūnas. Jie pamatę, kad lauke stovi tik du girti kareiviai, liepė juos įleisti. Šiems įėjus į vidų, partizanai juos sušaudė ir pasiėmę kareivių ginklus išėjo⁸.

Deja, pasitaikydavo skaudžių atvejų, kai žūdavo niekuo nekalti vaikai. Balandžio 4-ąją po kaimus ieškoti maisto iš Rumšiškių išėjo broliai Tolkačiovai – 13, 12 ir 6 metų vaikai. Elgetaudami jie ėjo per kaimą. Užėjo išmaldos pas ūkininką Miką Pūrą, pas kurį tuo metu buvo partizanų. Jie vaikus sulaukė ir tardė. Ištardę juos, partizanai balandžio 5-osios naktį du vyresnius surišo viela ir sušaudė, o kūnus įmetė į Strėvos upę. Jauniausiąjį Viktorą gyvą įmetė į upę, bet jis išsigelbėjo⁹. Tai galėjo atsitikti dėl to, kad, matyt, partizanai

manė, jog vaikai sovietinio saugumo buvo pasiūsti šnipinėti.

Kovo 13-ąją dienos metu partizanai užpuolė Pakuonio valsčiaus centrą – Pakuonio miestelį. Dviem vežimais į miestelį įvažiavo dešimt partizanų. Privažiavę prie milicijos skyriaus, jie nušovė kelyje pasirodžiusį vietos įgaliotinį Matulevičių, sužeidė milicininką Sugintą ir su savimi išsivežė valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininką Petrą Berūkštį, kurį paskui sušaudė¹⁰.

Iš viso per pirmą 1946 m. ketvirtį partizanai nukovė ir nubaudė mirties bausme 48 žmones, Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM) duomenimis, – 41 (sausį – 16 (12), vasarį – 15 (11), kovą – 17 (18)). Palyginti su 1945 m. pirmu ketvirčiu, kai buvo nukauta 30 žmonių, 1946 m. pirmame ketvirtyje partizanų aktyvumas Kauno apskrityje išaugo. Tarp nužudytųjų buvo 14 sribų, 4 kariškiai, 19 sovietinių-partinių darbuotojų, 5 nepilnamečiai, 1 milicininkas, 17 valstiečių, 2 darbininkai, 3 nenurodyti. Šį kartą, palyginti su 1945 m. pirmu ketvirčiu, daugiau buvo nubausta mirtimi ir nukauta valstiečių, dauguma jų buvo sovietinės valdžios aktyvistai. Dalis nubaustųjų buvo sovietų valdžios pareigūnų giminės (tėvai, pusbroliai), kiti įtarti bendradarbiaujant su sovietiniu saugumu, skundžiant partizanų rėmėjus. Tuo buvo kaltinami ir mirtimi nubausti keturi nepilnamečiai, vienas žuvo per susišaudymą, kai partizanai puolė namą, kuriame gyveno sovietinės valdžios pareigūnas, žuvusio nepilnamečio tėvas. Per šį ketvirtį nebuvo didelių partizanų išpuolių prieš valsčiaus centrus, išskyrus vieną Pakuonio valsčiaus centro užpuolimą, bet ir jį įvykdė maža partizanų grupė, iki 10 žmonių. Pirmą ketvirtį partizanai veikė mažomis 4–10 žmonių grupėmis, nebuvo tokių akcijų, kuriose dalyvautų daugiau nei 20 partizanų. Tai, matyt, susiję su tuo, kad po masinių sovietinių represinių organų reidų Kauno apskrityje buvo labai sumažėjęs

partizanų skaičius, nemaža jų dalis, patikėję sovietų valdžios pažadais, legalizavosi. Tačiau tai davė atvirkštinį rezultatą – partizanai pradėjo aktyviau veikti mažomis grupėmis ir jas buvo sunkiau sunaikinti.

Gegužės mėnesį partizanų aktyvumas krito, per mėnesį buvo įvykdytos keturios akcijos, per kurias žuvo šeši žmonės. Dar vienas žmogus žuvo tikrinant partizanų rėmėjų namus, daržinėje šieno kupetoje buvusiam partizanui atidengus ugnį į kareivį, tikrinantį šieno kupetą. Gegužės mėnesį vėl pasireiškė paslaptingas partizanų būrys, persirengęs VRM kariuomenės uniformomis ir rusiškai kalbantis be akcento. Sovietinis saugumas šį būrį vadino „Vaclovu“, jo duomenimis, būrį sudarė lenkai, gyvenantys Lapių, Vandžio-galos valsčiuose, ten jis ir veikė. Gegužės 11-ąją tas būrys atėjo į Ramoškių-Būdos viensėdį pas eigulį I. Bakanovą. Namuose jo nerado. Kariškius priėmė Bakanovo žmona. Būrio vadas su leitenanto antpečiais ir keliais sovietiniais apdovanojimais ant krūtinės paprašė jiems suruošti pietus ir duoti išgerti, sakė, kad į kaimą atvyko ieškoti banditų. Per pietus žmonos išklausinėjo apie jos vyrą. Žmona nieko neįtardama papasakojo, kad anksčiau jos vyras dirbo kaimo tarybos pirmininko pavaduotoju, o dabar paskirtas eiguliu. Pavalgę jie padėkojo šeimininkei už pietus ir išėjo į lauką. Tuo metu kaip tik I. Bakanovas iš miško ėjo namo. Partizanai jį sustabdė ir paklausė, ar jis myli sovietų valdžią. I. Bakanovas pasakė, kad myli. Tada jie įsitempė jį į namą ir koridoriuje pradėjo mušti botagu sakydami, kad pas jį atėjo miškiniai. Pargriovę ant grindų iš automato jį nušovė. Bet šį kartą greitai atvykęs kariuomenės dalinys ėmė šukuoti apylinkes ir aptiko partizanų stovyklavietę. Įvyko susišaudymas, trukęs dvi valandas. Per susišaudymą buvo nušauti keturi partizanai, tarp jų ir būrio vadas, kitiems pavyko atsitraukti ir pasislėpti. Rasti VRM geležinkelių kariuomenės

raudonarmiečio Šamratovo dokumentai, Raudonosios žvaigždės ordinas, VKP(B) kandidato kortelė, komjaunimo bilietas. Iš sovietų pusės susišaudymo metu sužeistas jaunesnysis seržantas Zolotuchinas¹¹.

Kauno apskrities VRM 1946 m. birželio 1-osios duomenimis, šioje apskrityje veikė 9 partizanų būriai, kuriuose buvo 118 partizanų¹². Tais pačiais duomenimis, birželio mėnesį partizanai įvykdė 14 akcijų, per kurias žuvo 11 žmonių (tyrimai rodo, kad žuvo 18 žmonių). Iš kai kurių akcijų nėra duomenų, kodėl per jas žmonės buvo nužaudinti. Birželio 7-ąją du partizanų būriai užpuolė Armoniškių kaimą, puolimo metu buvo nukauti du žmonės, jie nebuvo sovietinės valdžios atstovai, taip pat nėra duomenų, kad jie būtų sovietinės valdžios aktyvistai. Iš nušautųjų namų buvo paimta įvairių daiktų, maisto produktų ir išvežta Vaišvydavos miško link. Birželio 11-ąją partizanai įvykdė gąsdinimo akciją. Aukštosios Panemunės valsčiuje, Vingystės kaime, Kauno „Litekso“ gamyklos darbininkai ruošė malkas. Į kaimą atėję Vienuolio būrio partizanai patikrino darbininkų dokumentus ir po patikros su savimi pasiėmė dvi merginas sėdo į darbininkus atvežusią mašiną. Nuvažiavo Pakuonio link, netoli miestelio tas dvi merginas sušaudė. Paskui grįžo į kaimą, susodino visus darbininkus į mašiną ir liepė važiuoti atgal į Kauną, pagrasino, kad jeigu dar kartą čia pasirodys, visus juos sušaudys¹³. Kokiais kriterijais rėmėsi partizanai, nusprenddami pagąsdinimui sušaudyti tas dvi merginas, neaišku. Sėkmingiausia jų operacija buvo Seredžiaus milicijos viršininko kapitono S. Čučino, Seredžiaus valsčiaus VRM kovai su banditizmu skyriaus operatyvinio įgaliotinio jaunesniojo leitenanto V. Andriūno ir stribo Z. Lengvenio likvidacija. Birželio 18-ąją jie trise atvyko patikrinti anoniminio pranešimo, kad viename Burbiškio kaimo namų lankosi partizanai. Patikrinę namus ir nieko

neradę, jie išėjo į lauką ir paėję keliasdešimt metrų nuo namų buvo kryžmine partizanų ugnimi sušaudyti¹⁴. Už poros kilometrų nuo įvykio, kaimo mokykloje, vyko vietos gyventojų susirinkimas, kurį saugojo pagrindinis sribų būrys. Išgirdę šūvius, vietoj to, kad ateitų į pagalbą, jie visi pabėgo į Seredžių. Yra ir kita šio įvykio versija, kad visi trys buvo sužeisti, o paskui nukankinti¹⁵. Tačiau apie kankinimus rašoma praėjus pusmečiui po įvykio, o pirmuose pranešimuose apie tai visai neužsimenama. Be to, Seredžiaus VRM skyriaus viršininkas S. Čučinas, 1945 m. būdamas Kruonio apskrities NKVD skyriaus viršininkas, papuolė į A. Sniečkaus nemalonę. Per Kruonio valsčiaus gyventojų susitikimą su A. Sniečkumi S. Čučinas, pamatęs ant vienos gyventojos kaklo kryželį, visų akivaizdoje puolė jį nuiminėti. Dėl to kilo visuotinis pasipiktinimas, susirinkimas buvo sutrikdytas, o įsietęs A. Sniečkus įsakė S. Čučiną pažeminti pareigomis ir pervesti į kitą apskritį. Tad S. Čučinui ir buvo parinktas valsčius, kuriame labai aktyviai veikė partizanai.

Per antrą ketvirtį partizanai įvykdė 37 akcijas, per kurias, VRM duomenimis, žuvo 34 žmonės¹⁶, o iš viso per antrą ketvirtį nuo partizanų žuvo 44 žmonės. Skaičiai nesutampa dėl to, kad balandžio mėnesį Kauno apskrities Kruonio ir Rumšiškių valsčiai buvo perduoti naujai suformuotai Kaišiadorių apskričiai, o Pakuonio valsčius – Prienų apskričiai, todėl žuvusieji tuose valsčiuose nuo balandžio mėnesio į Kauno apskrities VRM statistiką nepapuldavo¹⁷.

Liepos mėnesį partizanų aktyvumas labai krito, buvo įvykdytos tik keturios akcijos, per kurias žuvo trys žmonės, partizanams surengus pasalą Babtų valsčiaus sovietinei administracijai, vykstančiai tikrinti, kaip vykdomas pieno pristatymo planas. Per pasalą žuvo paruošų įgaliotinis V. Ramanauskas, pieno centro darbuotojas Kradzinšteinas, valstietis

S. Vaidotas, o apylinkės tarybos pirmininkas A. Noreika ir pieno surinkimo punkto vedėjas S. Ališauskas buvo sužeisti. Dar liepos mėnesį partizanai su savimi išsivedė penkis žmones – keturis MTS darbininkus ir vieną, dirbusį prie miško kirtimo. Ar jie buvo nužudyti, ar paleisti, jokių duomenų nėra.

Rugpjūčio mėnesį partizanų akcijų šiek tiek padaugėjo, buvo įvykdytos šešios akcijos, per kurias, VRM duomenimis, žuvo keturi žmonės¹⁸, tačiau pridėjus tris valsčius, anksčiau priklausiusius Kauno apskričiai, iš viso rugpjūčio mėnesį buvo nužudyti šeši žmonės. P. Masilionio knygoje rašoma apie Genevičių šeimos – 68 metų motinos ir 25-mečio sūnaus – nužudymą¹⁹. Mirimo akte įrašyta „banditų nužudytas“, tačiau jokių duomenų nėra, kad juos nužudė partizanai. Yra ir daugiau CBAS mirties įrašų, kur parašyta „žuvo nuo banditų“, bet kad tie žmonės būtų žuvę nuo partizanų, tai patvirtinančių dokumentų nėra.

Rugsėjo mėnesį Žalčio rinktinė, kurios veikimo plotas apėmė ir dalį Kauno apskrities, įkūrė Organizacinį sektorių (toliau – OS). Jam buvo iškelti tokie uždaviniai: organizuoti paramą partizanams, sužeistų partizanų slaugymą, gydymą, slėpimą, ginklų, šaudmenų tiekimą, verbuoti naujus narius, organizuoti rezervinius dalinius, materialiai ir moraliai remti partizanų šeimas, žodžiu ir raštu informuoti visuomenę apie vidaus ir užsienio politinę padėtį¹⁹. Be to, OS turėjo vykdyti žvalgybos ir kontržvalgybos užduotis, registruoti sovietinius nusikaltimus, išvežtų žmonių skaičių. Rugsėjo mėnesį partizanų aktyvumas išaugo, buvo įvykdytos aštuonios akcijos, garsiausia – rugsėjo 30-ąją, kai Jakšto partizanų būrys (apie 35–40 žmonių) užpuolė Kačerginėje sribų būstinę ir ją sudegino: žuvo šeši sribai, dar vieną sribą išsivedė su savimi, deja, per susišaudymą atsitiktinai žuvo ir du civiliai²⁰. Rugsėjo mėnesį, VRM duomenimis, nuo partizanų

žuvo 23 žmonės, tyrimo metu nustatyta 21 žmogaus žūtis. P. Masiliono knygoje rašoma apie Kazokų kaime, Kaišiadorių rajone, rugsėjo 21-ąją nužudytą Nosinių šeimą²¹. Tuo metu Kaišiadorių rajono dar nebuvo, Kazokų kaimas priklausė Kruonio valsčiui Kaišiadorių apskrityje. Rugsėjo 22-ąją Kazokų kaime tikrai buvo išžudyta Naginių šeimą: 46 metų motina, du sūnūs 14 ir 18 metų, 15 metų duktė²². Dar viena – penkių asmenų Šliuzevičių šeima buvo nužudyta Babtų valsčiuje Kauno apskrityje, vienas iš jos narių buvo sribas²³. Ištisu šeimų žudymas Kauno apskrityje buvo išimtis, paprastai mirtimi baudavo tik prasikaltusius šeimos narius, kitų neliesdavo. Dažniau pasitaikydavo, kad už vaikų prasikaltimus (tarnybą represiniuose struktūrose) mirtimi baudavo tėvus, tai būdavo kaip priekaištas ir baismė jiems už tai, kad netinkamai išauklėjo savo vaikus.

Per trečią ketvirtį partizanai įvykdė 18 akcijų, per jas žuvo, Kauno apskrities VRM duomenimis, 30 žmonių²⁴ ir dar 8 žmonės buvusiuose Kauno valsčiuose. Rudenį partizanų akcijų sumažėjo: buvo įvykdytos 9 akcijos, per jas žuvo 9 žmonės. Nebuvo didelių išpuolių ir prieš valsčių centrus, mažiau buvo rengiama pasaly. Tačiau viskas pasikeitė gruodžio mėnesį, nors, atrodo, žiemą ir partizanams sunkiau pasislėpti, bet vien tik gruodžio mėnesį jie įvykdė 12 akcijų, per jas 26 žmonės žuvo Kauno apskrityje ir dar vienas žmogus viename iš buvusių Kauno apskrities valsčių. Gruodį žuvo daugiausia žmonių, palyginti su kitais 1946 m. mėnesiais. Taip pat šį mėnesį užfiksuotas itin retas atvejis, kai par-

tizanai išprievartavo moterį. Gruodžio 10-ąją Bagdono ir Seniūno partizanų būriai užpuolė Kulautuvą. Vienas būrys įsiveržė į Daučanskų namus, sumušė namo šeimininkus ir šūviais juos sužeidė, užmušti nenorėta, nes šauta į koją. Apieškodami namus, partizanai rado pasislėpusią jų 23 metų dukterį, sovietinio karininko žmoną. Ją išprievartavo, išvedė iš namų ir pakorė²⁵. Mirimo akto įrašė žūties data kažkodėl nurodyta 1947 m. sausio 16 d., įrašas padarytas sausio 17 d. Matyt, tik sausio 17-ąją CBAS buvo pranešta apie moters žūtį ir apie tai pranešė ne tėvai, o kaimynė. Galbūt CBAS darbuotojai, nenorėdami skirti baudos už vėlyvą pranešimą apie mirtį, suklastojo mirties datą.

Kaune per 1946 m. žuvo 15 žmonių, bet tai greičiausiai kriminaliniai atvejai. Du atskiri atvejai – greičiausiai nelaimingas atsitikimas, kai šeimininkė ir vaikas žuvo sproguis granatai. Vienas atvejis, minimas Valstybės saugumo ministerijos (toliau – VSM) operatyvinėse suvestinėse, kai iš Kauno priešlėktuvinės gynybos pagalbinio ūkio ginkluota banditų grupė išsivedė sargą Didžiojo Tėvynės karo invalidą ir tris karves²⁶, bet nėra jokių duomenų, kad tai būtų buvę partizanai, taip pat nežinomas tolesnis sargo likimas. 1946 m. buvo nušautas Kauno m. Stalino rajono partijos propagandos ir agitacijos skyriaus vedėjo pavaduotojas, LKP(b) instruktorius A. Urbanas, bet jis buvo nušautas Jonavos valsčiuje jam kaip pakeleiviui važiuojant motociklu. Jo žūtis priskirta Jonavos valsčiui, bet taip pat nėra jokių duomenų, kad tai būtų įvykdę partizanai.

1 lentelė. Žuvusiųjų skaičius 1946 m.

Valsčiai	Nepilnamečiai	Žemdirbiai	Darbininkai	Amatininkai	Kariškiai	Namų šeimininkės	VRM, VSM pareigūnai	Stribai	Sov. partiniai darbuotojai	Tarnautojai	Profesija nenurodyta	Iš viso	Nuo partizanų	Kriminaliniai	Neaiškūs
A. Panemunės	2	19	2	0	2	3	2	5	2	1	2	40	27	2	11
Babtų	2	14	0	0	0	1	0	1	3	2	9	32	19	4	9
Čekiškės	1	9	2	0	0	1	1	0	4	0	0	18	9	3	6
Garliavos	0	7	5	0	0	3	3	2	2	4	1	27	11	1	15
Jonavos	2	14	3	1	0	1	1	1	10	0	3	36	26	8	2
Kruonio	4	18	0	0	0	0	0	0	0	1	2	25	9	4	12
Lapių	1	2	0	0	0	1	0	0	2	1	1	8	7	0	1
Pakuonio	1	2	1	0	1	0	1	1	1	2	0	10	4	0	6
Pažaislio	2	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	5	2	0	3
Raudondvario	2	11	0	1	0	0	0	3	3	4	2	26	16	6	4
Rumšiškių	2	2	0	0	2	0	0	0	2	0	6	14	4	0	10
Seredžiaus	0	4	1	0	0	1	2	2	5	0	0	15	13	0	2
Vandžiogalos	0	5	0	0	0	0	0	1	0	1	1	8	1	0	7
Veliuonos	0	2	0	0	0	0	0	1	3	1	0	7	5	0	2
Vilkijos	0	5	3	0	0	0	1	3	5	1	0	18	13	0	5
Zapyškio	1	1	3	0	0	0	0	8	0	1	1	15	10	3	2
Iš viso	20	116	21	2	5	11	13	28	43	19	28	304	176	31	97
Kaunas	6	0	11	1	7	2	1	0	0	5	7	40	0	1	39

Pirmoje lentelėje matyti, kad žuvusiųjų skaičius Kauno apskrityje, palyginti su 1945 m., sumažėjo: 1945 m. jų žuvo 350, 1946 m. – 304. Tačiau žuvusiųjų nuo partizanų skaičius nežymiai išaugo: 1945 m. jų žuvo 173, 1946 m. – 176. Taip pat sumažėjo žuvusių nepilnamečių: 1945 m. jų žuvo 29, 1946 m. – 20. Ženkliai sumažėjo žuvusių

stribų: 1945 m. jų žuvo 47, 1946 m. – 28. Mažiau žuvo ir kariškių, VRM, VSM pareigūnų: 1945 m. žuvo 9 kariškiai, NKVD, NKGB pareigūnų – 16, o 1946 m. jų žuvo atitinkamai 5 ir 12. Tai būtų galima paaiškinti tuo, kad per 1945 m. partizanai patyrė labai didelių nuostolių, žymiai sumažėjo valsčių centrų, o kartu ir stribų būstinių,

užpuolimų. Be to, partizanai ėmė vengti tiesioginių susidūrimų su kariuomene, VRM daliniais. 94 žūtys atvejai neaiškūs, nes nėra patvirtinančių dokumentų, kad žuvusieji nuo partizanų. Mirties akte įrašyta tik kad nušautas, o VRM ir VSM nėra jokių duomenų apie tos žuvusius žmones, taip pat mirties datos nesutampa su įvykdytomis partizanų akcijomis. Gali būti, kad tarp jų yra žuvusių partizanų, viename mirties akte įrašyta „nušovė NKVD“. Taip pat yra įrašų, kur parašyta, kad žuvo sprogus granatai, bet irgi neaišku, ar tai buvo nelaimingas atsitikimas, ar kas metė granatą. Be to, į neaiškių mirčių sąrašą įtraukti asmenys, nušauti per neatsargumą.

Taip pat šiek tiek sumažėjo ir žuvusiųjų Kaune: 1945 m. – 46, 1946 m. – 40 žmonių. Tačiau problema yra ta, kad negalima tiksliai nustatyti, ar tie žmonės iš tiesų visi žuvo Kaune, ypač tai liečia kariškius, nes jei

dažinys dislokuotos Kaune, o kariškis vykdė užduotį ne Kaune ir ten žuvo, tai mirties liudijimas bus išrašytas Kaune, o ne toje vietovėje, kur jis žuvo. Deja, sovietiniame mirties liudijime nenurodyta vieta, kur žuvo žmogus. Tas pats ir dėl kitų žuvusiųjų: tiksliai neaišku, kiek iš jų žuvo Kaune, o kiek kitose vietose. Aišku tik tiek, kad dauguma jų žuvo Kaune. Kita problema, liečianti mirties liudijimus, – neaiškios žūties aplinkybės. Štai vieno milicininko mirties liudijime įrašyta, kad mirties priežastis – peršauta galva. Čia daug interpretacijų: žuvo nuo partizanų, neatsargiai elgdamasis su ginklu, nusišovė. Išlikusioje asmens byloje nurodyta, kad pavartojęs alkoholio neatsargiai elgėsi su ginklu ir šovė sau į galvą. Taip pat iš asmens bylos paaiškėjo, kad jis žuvo Garliavoje, o ne Kaune. Ir kaip visada neaišku dėl sprogmenų: ar tai nelaimingas atsitikimas, ar kokia akcija.

2 lentelė. Žuvusių nepilnamečių amžiaus grupė 1946 m.

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Iš viso	Nuo partizanų
Valsčiai	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	1	2	1	3	4	3	4	20	6
Kaunas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	0	1	0	0	1	6	0

Jauniausias žuvęs vaikas – trejų metų, mirties liudijime parašyta „nušautas“. Operatyvinėse suvestinėse ir pažymose nėra nurodyta, kad nuo partizanų būtų žuvęs trimetis vaikas. Vienas šešiolikmetis buvo stribas, jis žuvo per partizanų antpuolį; penkiolikmetis buvo vadeliotojas, jo vežimas su

sovietiniais pareigūnais pateko į partizanų pasalą. Taip, mirties liudijime yra įrašas, kad keli vaikai žuvo sprogus granatai, bet nėra paaiškinimo, ar tai nelaimingas atsitikimas, ar koks užpuolimas. Vieno vaiko mirties liudijime įrašyta „nušautas per neatsargumą“, o kas nušovė, nenurodyta.

3 lentelė. Žuvusiųjų nuo partizanų socialinė padėtis

Nepilnamečiai	6 (1 sribas)	Apylinkės sekretoriai	2
Žemdirbiai	53	Apylinkės pirmininko pavaduotojai	4
Darbininkai	9	VK pirmininkas	5
Amatininkai	2	VK pirmininko pavaduotojas	2
Tarnautojai	8	Rinkimų komisijos pirmininkas	2
Milicininkai	8	Miškininkas	3
Stribai	24	Demobilizuoti kariškiai	2
Kariškiai	5	Žemės komisijos pirmininkas	2
Saugumiečiai	1	DŽDT pirmininkas	1
Paruošę agentai	2	Iš viso	176
Šeimininkės	5		
Dešimtininkai	7		
Apylinkių pirmininkai	14		
Nenurodyta	9		

Iš trečios lentelės matyti, kad daugiausia nuo partizanų žuvo žemdirbių, tačiau dauguma jų buvo sovietiniai aktyvistai, kita dalis – sribų, milicininkų ar MGB pareigūnų giminės. Antroje vietoje stribai, bet jų žuvo mažiau nei 1945 m. (1945 m. jų žuvo 37). Tai būtų galima paaiškinti tuo, kad 1946 m. buvo tik vienas valsčiaus centro užpuolimas, 1945 m. – du. O štai, palyginti su 1945 m. (1945 m. žemdirbių žuvo 33), žuvusių žem-

dirbių skaičius išaugo. Skirtingai nei 1944 ir 1945 m., 1946 m. nežuvo nė vienas mokytojas. Iš žuvusiųjų skaičiaus atrodo, kad Kauno apskrityje partizaninė kova išliko tokio paties lygio kaip ir 1945 m., tačiau iš tikrųjų partizaninis karas pradėjo silpnėti – sovietai surengė daugiau reidų prieš partizanus ir daug jų žuvo arba buvo suimti. Buvo juntamas partizaninio karo nuovargis, nemažai partizanų legalizavosi.

1947 m.

Pirmoji partizanų akcija 1947 m. buvo įvykdyta sausio 11-ąją prieš Jonavos valsčiaus komjaunimo sekretorių E. Stankevičių, bent taip rašoma P. Masilionio „Partizanų teroro aukų atminimo knygoje“²⁷. Tačiau tos akcijos patvirtinimo nėra VRM ir VSM operatyvinėse suvestinėse, taip pat nerasta mirties liudijimo, kuris patvirtintų tokį mirties faktą. Pirmas dokumentuotas partizanų

išpuolis įvyko sausio 14-ąją Vilkijos valsčiuje, Raubatonių kaime. Buvo nužudyta devyniolikmetė A. Jacevičiūtė, atvykusi iš Kauno aplankyti giminių. Operatyvinėje suvestinėje teigiama, kad tai įvykdė Bagdono partizanų būrys, nenurodant priešasčių, kuo ją partizanai kaltino, keisčiausia, kad A. Jacevičiūtės tėvas ir brolis 1946 m. buvo suimti saugumiečių²⁸. Sausio 25-ąją įvyko susišau-

dymas tarp stribų ir Puidoko partizanų būrio prie Pavetavos kaimo. Per susišaudymą žuvo du partiniai ir stribų būrio vadas²⁹. Stambiausia partizanų baudžiamoji akcija buvo įvykdyta vasario 10-ąją. Jos metu žuvo 11 žmonių, tarp jų buvo net penki 2–6 metų amžiaus vaikai. Buvo išžudytos trys šeimos, kurių nariai dalyvavo rinkimuose į LSSR Aukščiausiąją Tarybą. Buvo užpulti du kaimai – Digrių³⁰ ir Daugeliškių³¹, tačiau yra ir neatitiktųjų: Kauno apskrities VSM skyriaus viršininko pažymyje kaimo pavadinimas labai iškraipytas – Dunogala (rus. *Дуногала*), todėl sunku tvirtinti, ar tikrai tai buvo Daugeliškių kaimas. Taip pat nerasta išžudytų Marcinkevičių ir Kaskauskų šeimų mirimo liudijimų. Daugiau tokių masiškų baudžiamųjų akcijų nebuvo ir išvis labai sumažėjo partizanų akcijų: sausį įvyko trys, vasarį dvi, o kovą penkios.

Per pirmą 1947 m. ketvirtį nebuvo surengta jokių pasalaų, į kautynes partizanai stodavo užklupti stribų ar VRM kariuomenės kariškių. Tačiau šis ketvirtis pasižymėjo žiauriu šeimų baudimu. Be vasario 10-osios baudžiamosios akcijos, kai buvo išžudytos keturios šeimos, per pirmą ketvirtį buvo išžudytos dar trys šeimos, bet šį kartą be vaikų – visose jose kas nors iš šeimos priklausė rinkimų komisijai. Iš viso per pirmą ketvirtį nuo partizanų žuvo 26 žmonės. Dar 14 atvejų neaiškūs – yra mirimo liudijimų, kur mirties priežastis nurodyta: „nušautas“, „nužudytas banditų“, „tragiškai žuvo“. Tačiau ne visi tie žmonės yra operatyvinėse suvestinėse, todėl gali būti, kad dalis žuvusiųjų – partizanai, ypač kur parašyta „nušautas“, o kita dalis – kriminalinių nusikaltėlių aukos. Šiai grupei priklauso viena Jonavos valsčiuje išžudyta penkių asmenų Rumašauskų šeima, tarp jų 9 ir 12 metų vaikai. Jie yra operatyvinėje suvestinėje, bet net saugumiečiai manė, kad tai kriminalinis nusikaltimas, visiškai nesusijęs su partiza-

nais, nes šeimos galva Rumašauskas pagal to meto sovietinius kriterijus buvo stambus buožė. Todėl saugumiečiai darė prielaidą, kad nužudė vietiniai dėl pinigų ir turto³². Mirties liudijimuose įrašyta: „nužudyti namuose, nežinomų asmenų“³³.

Antrą ketvirtį partizanai įvykdė penkias akcijas ir surengė vieną pasalą, per kurią žuvo žmonių. Buvo dar keli atvejai, kai per saugumiečių vykdytas akcijas prieš partizanus žuvo saugumiečių ir stribų. Didžiausia partizanų akcija, per kurią žuvo daugiausia žmonių, įvykdyta balandžio 2-ąją Bernatonių kaime, Raudondvario valsčiuje. Per šią akciją žuvo penki žmonės: apylinkės pirmininkas, jo brolis, kaimo įgaliotinis dešimtininkas, apylinkės pirmininko žmona ir stribo motina. Įvykdę šią baudžiamąją akciją, partizanai dar sudegino nužudyto apylinkės pirmininko J. Dulebo ir stribo motinos A. Tamulienės ūkius³⁴. Balandžio 17-ąją Gurskio būrio partizanai surengė pasalą Žiegdrių kaime, A. Panemunės valsčiuje, į kurią pateko du milicininkai, operįgaliotinis I. Volosenko ir vietos milicijos įgaliotinis Polzunovas. Per partizanų apšaudymą I. Voloseko žuvo, o Polzunovas buvo sužeistas³⁵. Per antrą ketvirtį Kauno apskrityje iš viso žuvo 33 žmonės, iš jų nuo partizanų – 16 žmonių, 11 atvejų neaiškūs, nes nė vienas iš jų nepaminėtas VRM ar saugumo dokumentuose, tik mirimo aktų įrašuose parašyta, kad jie „užmušti“, „nužudyti“, „nušauti“. Dar šeši atvejai – kriminaliniai, per vieną iš jų buvo nužudytas partizanų rėmėjas. Žmona pranešė, kad naktį atėjo partizanai ir nušovė jos vyrą, tačiau saugumiečiai įtarė, kad jį nužudė pati žmona buitinio kivirčo metu³⁶. Dar aštuoni žmonės žuvo nuo sprogmenų (granatų, sviedinių, minuų), iš jų keturi vaikai – visi sprogus granatoms. Greičiausiai tai nelaimingi atsitikimai, nes nė vienas atvejis neminimas saugumo dokumentuose.

Per trečią ketvirtį Kauno apskrityje partizanai įvykdė 20 akcijų, kurių metu, pagal saugumo dokumentus, žuvo 16 žmonių, o atlikus tyrimą galima patvirtinti 15 žmonių žūtį nuo partizanų. Iš viso per trečią ketvirtį Kauno apskrityje buvo nužudyti 39 žmonės, 3 iš jų kriminaliniai atvejai, o 24 – neaiškūs. Per šį ketvirtį nuo partizanų nežuvo nė vienas nepilnametis. Tarp neaiškių atvejų taip pat nėra žuvusių nepilnamečių. Per trečią ketvirtį partizanai nevykdė jokių stambių akcijų.

Ketvirtame ketvirtyje akcijų skaičius buvo mažiausias nuo 1944 m. Per šį laikotarpį, sovietų saugumo duomenimis, Kauno apskrityje nuo partizanų žuvo 6 žmonės (du – spalį, trys – lapkritį, vienas – gruodį). Gruodžio atvejis neaiškus: buvo nužudytas vargingas valstietis Kazys Tamulevičius, kuris 1947 m. legalizavosi kaip vengiantis tarnybos kariuomenėje, jokių motyvų, dėl ko jį turėjo nužudyti partizanai, nebuvo³⁷, todėl šis atvejis priskirtas prie neaiškių. Taip pat neaiškūs motyvai dėl nužudyto Broniaus Tamošiūno, neaiški ir jo profesija. Kauno apskrities valstybės saugumo operatyvinėje suvestinėje rašoma, kad B. Tamošiūnas buvo mokytojas, demobilizuotas iš sovietinės kariuomenės 1946 m.³⁸ Tačiau mirimo akte įrašyta, kad jis buvo žemdirbys, demobilizuotas iš Raudonosios armijos³⁹. Didelių akcijų partizanai nevykdė. Pasitaikė atvejais,

kai šeši partizanai Jonavos valsčiuje užpuolė pagalbinį ūkį, kurį saugojo du pasieniečiai. Partizanai pasieniečius tik nuginklavo⁴⁰. Neaiškių atvejų – 16, tarp jų vienas šešiamečio vaiko ir vienas septyniolikmečio, dirbusio geležinkelyje. Šių atvejų nėra valstybės saugumo suvestinėse. Du atvejai kriminaliniai ir du nelaimingi atsitikimai. Vienu atveju sribas susisprogdino granata, kitu – buvo peršautas per neatsargumą.

Kaune nuo partizano žuvo du saugumo karininkai ir dar vienas buvo sužeistas, deja, žuvo ir vienas civilis, atsitiktinai buvęs su saugumiečiais. Ten buvo saugumiečių surengta pasala partizanams sulaikyti, bet partizanas buvo vikresnis ir geriau pasiruošęs. J. Daumantas jį įvardijo kaip Mindaugą ir šį atvejį aprašė knygoje „Partizanai“⁴¹, tik žuvusių saugumiečių skaičių padidino du kartus, parašyta, kad buvo nušauti penki saugumiečiai, gali būti, kad civilį žmogų palaikė saugumiečiu, dar vieną saugumietį sužeidė, o ne nušovė. Kauno m. CBAS mirimo aktų įrašuose yra ir du žuvę kariškiai, tik neaišku, ar jie buvo nušauti Kaune ar kitoje vietovėje, o mirties liudijimas išduotas Kaune, taip pat neaišku, kokiomis aplinkybėmis jie buvo nušauti. Be to, Kaune buvo nušauti du milicininkai ir viena VRM tarnautoja (ar ji buvo milicininkė, neaišku). Milicininkai tikriausiai buvo nužudyti nusikaltėlių, o ne partizanų.

4 lentelė. Žuvusiųjų skaičius 1947 m.

Valsčiai	Nepilnamečiai	Žemdirbiai	Darbininkai	Amatininkai	Kariškiai	Namų šeimininkės	VRM, VSM pareigūnai	Stribai	Sov. partiniai darbuotojai	Tarnautojai	Studentai	Profesija nenurodyta	Iš viso	Nuo partizanų	Kriminaliniai	Neaiškūs
A. Panemunės	0	16	1	0	0	2	1	0	3	1	0	0	24	15	5	4
Babtų	1	3	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	7	3	0	4
Čekiškės	0	4	3	0	0	0	0	1	0	0	0	0	5	2	0	3
Garliavos	5	12	3	0	0	1	2	0	2	1	0	1	27	18	1	8
Jonavos	3	7	1	0	0	4	2	0	3	2	1	1	24	3	0	21
Kruonio	0	7	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	9	0	0	9
Lapių	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	3	0	1	2
Pakuonio	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	2	0	0	2
Pažaislio	0	0	0	0	1	0	2	2	1	0	0	0	6	3	1	2
Raudondvario	1	4	0	0	0	0	0	0	2	0	0	1	8	5	1	2
Rumšiškių	1	4	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	7	1	0	6
Seredžiaus	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2
Vandžiogalos	0	3	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	5	1	0	4
Veliuonos	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	3
Vilkijos	0	7	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	9	4	0	5
Zapyškio	0	3	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	4	1	0	3
Iš viso	11	74	11	1	1	8	8	4	14	11	1	4	145	56	9	80
Kaunas	0	0	6	0	2	3	4	0	0	5	0	2	22	3	3	16

Iš ketvirtos lentelės matyti, kad 1947 m. bendras nužudytų žmonių skaičius Kauno apskrityje sumažėjo dvigubai, o žuvusiųjų nuo partizanų sumažėjo daugiau nei tris kartus. Daugiausia akcijų partizanai įvykdė A. Panemunės ir Garliavos valsčiuose. Ke-

turiuose valsčiuose nuo partizanų nežuvo nė vieno žmogaus. Kaune bendras nužudymų skaičius irgi sumažėjo beveik dvigubai, nuo partizanų žuvo trys žmonės – du saugumiečiai ir vienas atsitiktinis asmuo susišaudymo metu.

5 lentelė. Žuvusių nepilnamečių amžiaus grupė 1947 m.

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Iš viso	Nuo partizanų
Valsčiai	0	0	1	0	2	2	2	0	0	1	2	0	1	0	0	0	2	1	14	5
Kaunas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Pagal išlikusius dokumentus, Kauno apskrityje per 1947 m. iš viso žuvo 14 nepilnamečių: 5 – nuo partizanų, visi jie buvo sušaudyti kartu su savo šeimomis; 4 nepilnamečiai žuvo nuo sprogdmenų, labiausiai

tikėtina, kad tai nelaimingi atsitikimai; vienas nepilnametis buvo nušautas milicininko Kaune, jo amžius nenurodytas, tik tai, kad jis buvo paauglys.

6 lentelė. Žuvusių nuo partizanų socialinė padėtis

Nepilnamečiai	5	Apylinkės sekretoriai	1
Žemdirbiai	27	Apylinkės pirmininko pavaduotojai	1
Darbininkai	1	VK pirmininkas	0
Amatininkai	0	VK pirmininko pavaduotojas	0
Tarnautojai	3	Rinkimų komisijos nariai	2
Milicininkai	4	Miškininkas	0
Stribai	3	Demobilizuoti kariškiai	0
Kariškiai	0	Žemės komisijos pirmininkas	0
Saugumiečiai	4	Iš viso	59
Paruoštų agentai	0		
Šeimininkės	1		
Dešimtininkai kiemo įgaliotiniai	4		
Apylinkių pirmininkai	2		
Nenurodyta	1		

Per 1947 m., įskaitant ir Kauno miestą, nuo partizanų žuvo 59 žmonės. Daugiausia žuvusiųjų buvo žemdirbiai, dalis jų aktyvistai, kai kurie iš jų anksčiau dirbo milicijoje, dar kitų giminės (broliai, vaikai) buvo sovietų valdžios pareigūnai ir jos atstovai. Pačių valstybės tarnautojų ir pareigūnų nužudyta 13. Ypač nedaug nuo partizanų žuvo sribų – tik trys, mažiausiai iš visų represii-

nių organų darbuotojų; milicininkų – keturi, valstybės saugumo karininkų irgi keturi, du iš jų Kaune. Nėra duomenų, kad nuo partizanų būtų žuvę kariškių, tačiau Kauno miesto CBAS mirimo įrašuose yra du kariškiai – vienas nušautas į širdį, kitas į galvą. Kur jie buvo nušauti ir kas jos nušovė, duomenų nėra.

1947 m. partizaniniame kare įvyksta persilaužimas. Mažėja partizanų būrių ir pačių partizanų, kartu ir jų akcijų. Tai rodo silpnėjantį partizaninį judėjimą, be to, ir

1948 m.

1948 m. sausio 5 d. Tauro apygardos vadas išleido įsakymą, kuriame pripažino, kad per 1947 m. partizanai patyrė labai didelių nuostolių. Dauguma jų įvyko dėl partizanų atsipalaidavimo, konspiracijos nesilaikymo, per didelio pasitikėjimo savo jėgomis ir gyventojais. Todėl buvo įsakyta, kad rengiant naujus bunkerius apie jų vietą turi žinoti kuo mažiau žmonių, ne tik civiliai gyventojai, bet ir partizanai, jų vadai, jeigu jiems nepriklauso apie tai žinoti⁴². Taip pat vasario 11–kovo 28 d. buvo paskelbtas gedulas pagerbiant visus žuvusiuosius. Šiuo laikotarpiu buvo griežtai uždrausta gerti alkoholinius gėrimus, linksmintis, dainuoti, šokti⁴³. 1948 m. pradžioje partizanams buvo iškeltas uždavinys trukdyti vyksiantiems rinkimams į vietines tarybas, gyventojams buvo išplatinti atsišaukimai, kurie taip ir vadinosi „Nebalsuok“⁴⁴. Be atsišaukimų, išplatinta ir perspėjimų, kuriuose buvo parašyta, kad partizanai nesiaiškina, ar savo valia balsavai ar iš baimės, visi, kurie balsuos, bus nubausti, todėl kiekvienas turi pasirinkti balsuoti ar nebalsuoti⁴⁵. Pirmą baudžiamąją akciją partizanai įvykdė sausio 8-ąją. Neaišku, kiek ji buvo susijusi su rinkimais. Į Dijoikiškių kaimą Jonavos valsčiuje pas Bronių Juzėną, demobilizuotą iš sovietų kariuomenės, atvyko pasisvečiuoti milicininkas brolis Petras iš Vilniaus. Partizanai juos abu sulaukė namuose, išsivedė į mišką ir sušaudė⁴⁶. Sausio 15-ąją VSM gavo duomenų, kad į Jonavos valsčiuje Gineikių kaime esančią sodybą ateis partizanai. Buvo pasiūsti aštuoni kariškiai ir sribų būrys. Kaime kariškiai pasidalijo į dvi grupes: viena grupė su

patys partizanai stengėsi išvengti net ir atsitiktinių susidūrimų su sovietų jėgos struktūromis.

sribais pradėjo tikrinti sodybos pastatus, kita pasislėpė pasaloje, kitoje namo pusėje. Patikrinę ūkinius pastatus, kareiviai ir sribai bandė patekti į namą, bet partizanai juos pasitiko ugnimi: buvo nušauti du sribai ir sužeistas kareivių grupės vadas jaunesnysis seržantas Dymčenko. Partizanai bandė atsitraukti per kitą namo pusę, bet pasaloje buvę kareiviai atidengė ugnį ir nukovė keturis partizanus, dviem iš jų pavyko pabėgti⁴⁷. Daugiau su rinkimais susijusių baudžiamųjų akcijų nebuvo užfiksuota. Sausio 6–7 d. Kauno apskrityje buvo įvykdyti du nužudymai – A. Panemunės ir Lapių valsčiuose, bet nėra duomenų, kad tai būtų kaip nors susiję su partizanais. Mažas partizanų akcijų skaičius susijęs su silpnėjančiu partizaniniu judėjimu tiek Kauno apskrityje, tiek daugelyje kitų Lietuvos vietovių. VSM duomenimis, vasario mėnesį Kauno apskrityje veikė šeši partizanų būriai, kuriuose buvo 58 partizanai⁴⁸. Prie susilpnėjusio partizaninio judėjimo prisidėjo ir trėmimai, ypač gegužės 22–23 d. vykusio operacija „Vesna“ („Pavasaris“), kurios metu buvo tremiamos partizanų ar įtariamųjų ryšiais su jais šeimos. Per šią trėmimo operaciją iš Kauno apskrities buvo ištremta 517 šeimų, iš viso 1807 žmonės⁴⁹. Iš viso per 1948 m. Kauno apskrityje užfiksuoti 89 nužudymo atvejai, iš jų 28 tikrai nuo partizanų, likę kriminaliniai arba neaiškūs – nėra duomenų, kad tai būtų partizanų nužudyti žmonės. Atitinkamai pradėjo mažėti ir karinių čekistų operacijų prieš partizanus: sausio mėnesį užfiksuotos 48, vasario – 38, kovo – 32, balandžio – 30, gegužės – 29. Didžiausią atgarsį sukėlusi

baudžiamoji partizanų akcija buvo įvykdyta gegužės 26-ąją A. Panemunės valsčiuje, Rokelių kaime, kai partizanai dienos metu nušovė dvi partines darbuotojas: vieną iš A. Panemunės valsčiaus LKP komiteto – Mariją Sudnikienę-Savickienę, kitą – Merę Lanaitę – Kauno apskrities LKP komiteto instruktorę. Po šios partizanų akcijos vėl padaugėjo saugumiečių vykdomų čekistinių-karinių operacijų prieš partizanus, į jas daugiau pritraukiant VSM kariuomenės.

Tauro apygardos štabas 1948 m. sausį parengė instrukciją partizanų grupėms, veikiančioms miestuose⁵⁰. Tai labiausiai lietė Kauną. Buvo išdėstyti pagrindiniai uždaviniai aktyviems partizanams: rinkti žvalgybinius duomenis, padėti nelegaliai gyvenantiems žmonėms, vesti antisovietinę propagandą, rengti įvairias provokacijas, aprūpinti apygardą daiktais, kurių galima gauti tik mieste, stengtis infiltruoti į įvairias sovietines organizacijas kuo daugiau savų žmonių. Taip pat instrukcijoje buvo nurodoma, kad mieste partizanų būrį turi sudaryti trys žmonės, vienas iš jų vyresnysis. Dvi veikiančios ir vieną rezervinė trijulė sudaro būrį. Tarp savęs trijulės nebendrauja ir nepalaiko ryšio. Ryšį palaiko trijulių vyresnieji tik su būrio vadu per slaptavietes. Visi kovotojai privalo turėti slapyvardžius ir kreiptis vienas į kitą tik slapyvardžiais. Kaip kovos priemones naudoti pistoletus, granatas, nuodus, virves ir kt.⁵¹

Per 1948 m. Kaune padaryta 40 įrašų apie nužudytus asmenis, dalis iš jų galbūt buvo nužudyti kitur, tik mirties įrašas padarytas Kaune, tai ypač liečia kariškius, iš kurių keturi nužudyti. Vienas iš jų vyr. leitenantas K. Frolovas, karinio komisariato darbuotojas, tikrai buvo nušautas Kaune, kai bandė sulaikyti Geležinio Vilko būrio partizaną Vincą Kleizą. Tada V. Kleiza susišaudymo metu dar pašovė ir sužeidė kitą karinio komisariato karininką ir milicinin-

ką, bet ir pats buvo sužeistas. Jam pavyko pasiekti savo buvusį mokslo draugą Antaną Šidlauską, šis jį nuvedė pas partizanų rėmėją medicinos seselę M. Grinevičiūtę, aprūpindavusią partizanus vaistais, tvarstomąja medžiaga, bet nuo sužeidimų V. Kleiza jau buvo praradęs daug kraujo ir mirė⁵².

Yra ir du milicininkai, nušauti Kaune. Vieną milicininką Joną Lukaševičių nušovė du neatpažinti vyriškiai, kai jis su mergina iš kino teatro ėjo namo. Vyriškiai priėjo jam iš už nugaros ir nieko nesakę nušovė, iš nušauto milicininko buvo paimtas ginklas⁵³. Kas tai padarė ir ar tai susiję su antisovietiniu pogrindžiu, duomenų nėra. Kitą milicininką – apylinkės įgaliotinį Stasį Talitavičių, bandydamas jį sulaikyti, nušovė buvęs kolega Vytautas Leonas Šestauskas, dezertyravęs iš milicijos. 1947 m. V. L. Šestauskas pradėjo dirbti milicijoje su padirbtais Ričardo Lekavičiaus dokumentais. Karo metu, 1943 m., jis buvo išvežtas į Vokietiją, kur dirbo kilnojamojo teatro vairuotoju. 1945 m. grįžo į Kauną ir buvo mobilizuotas į sovietų kariuomenę. 1946 m. demobilizuotas V. L. Šestauskas grįžęs į Kauną susipažino su pasų skyriaus darbuotoja, kuri jam pagal suklastotus dokumentus svetima pavarde padarė pasą, ir įsidarbino milicijoje⁵⁴. Nėra duomenų, kad jis būtų susijęs su antisovietiniu pogrindžiu ar partizanais.

Kaune buvo nužudytas Glavlito tarnautojas Isokas Gurvičius, bet nėra duomenų, kad tai padarė antisovietinis pogrindis. Taip pat Kauno CBAS mirties įrašuose yra žinių apie nušautą VSM tarnautoją Vytautą Maladauską, bet kur jis buvo nušautas ir kas jį nušovė, duomenų nėra. Kaune buvo nužudytas ir kunigas, bet labai abejotina, kad tai padarė partizanai ar antisovietinis pogrindis. Taip pat Kaune buvo apiplėšta Žemės ūkio akademijos buhalterija ir pagrobti studentų stipendijoms skirti pinigai, bet tai padarė Kėdainių apskrities partizanai.

Kai buvo nušautas sovietinis karininkas K. Frolovas, Kauno m. karinė vadovybė nusiuntė skundą SSRS VRM dėl nusikalstamumo Kaune. Lietuvos SSR VRM ministras J. Bartašiūnas turėjo pasiaiškinti. Savo pranešime SSRS VRM pavadootojui generolui I. Serovui jis rašė, kad „1948 m. Kauno mieste likviduotos 4 nacionalistinio pogrindžio gaujos ir areštuotas 21 banditas,

kurie įvykdė 7 žmogžudystes ir 36 ginkluotus apiplėšimus pinigų kasų, parduotuvių ir užkandinių.“⁵⁶. Tačiau pranešime jis tik patvirtino, kad K. Frolovą nušovė partizanas V. Kleiza, slapyvardžiu „Sakalas“, kitų šešių nužudytų žmonių pavardžių nenurodė, neišku ir kokia jų socialinė padėtis, todėl lentelėje nurodytas tik vienas Kaune nuo partizanų žuvęs žmogus, apie jį duomenų yra.

7 lentelė. Žuvusiųjų skaičius 1948 m.

Valsčiai	Nepilnamečiai	Žemdirbiai	Darbininkai	Amatininkai	Kunigai	Kariškiai	Namų šeimininkės, išlaikytiniai, pensininkai	VRM, VSM pareigūnai,	Stribai	Sov. partiniai darbuotojai	Tarnautojai	Studentai, mokiniai	Profesija nenurodyta	Iš viso	Nuo partizanų	Kriminaliniai	Neaiškūs
A. Panemunės	0	8	0	0	0	0	0	0	0	2	3	1	2	16	4	2	10
Babtų	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	4
Čekiškės	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	3
Garliavos	0	2	2	0	0	1	3	0	0	0	2	0	0	10	6	0	4
Jonavos	0	2	1	0	0	0	1	1	0	3	0	0	1	9	6	0	3
Kruonio	0	6	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	7	1	0	6
Lapių	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Pakuonio	3	4	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	10	3	0	7
Pažaislio	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	3	0	0	3
Raudondvario	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rumšiškių	2	3	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	8	1	0	7
Seredžiaus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vandžioalos	2	5	0	0	0	3	0	0	1	0	0	0	0	11	5	0	6
Veliuonos	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	1	0	4
Vilkijos	0	2		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0	1
Zapyškio	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Iš viso	9	43	5	1	0	4	5	2	2	8	6	1	3	89	28	2	59
Kaunas	2	0	15	0	1	4	7	3	0	0	7	0	1	40	1	7	32

Iš 7 lentelės matyti, kad pirmą kartą nuo 1944 m. atsirado valsčių, kuriuose nebuvo nė vieno nužudymo. Tai Raudondvario, Se-

redžiaus ir Zapyškio valsčiai. Anksčiau Raudondvario ir Seredžiaus valsčiuose partizanai buvo ypač aktyvūs. Dabar jie daugiausia

veikė Garliavos, Jonavos ir Vandžiogalos valsčiuose. Iš septynių valsčių nėra duomenų, kad partizanai ten būtų vykdę baudžiamąsias akcijas, pasibaigusias mirtimi. Tuose valsčiuose užfiksuota nužudymų, bet nėra duomenų, kad juos įvykdė partizanai. 1948 m. buvo nužudyta viena šeima su mažamečiu vaiku, bet šis įvykis neįtrauktas į

saugumo operatyvines suvestines, taip pat ir į VRM suvestines, kad tai padarė partizanai, todėl greičiausiai tai kriminalinių nusikaltėlių darbas.

Nėra duomenų, kad 1948 m. nuo partizanų būtų žuvę nepilnamečių, trys vaikai žuvo nuo sprogmenų, greičiausiai tai buvo nelaimingi atsitikimai.

8 lentelė. Žuvusių nepilnamečių amžiaus grupė 1948 m.

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Iš viso	Nuo partizanų
Valsčiuose	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	1	1	0	3	1	9	0
Kaune	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	2	0

9 lentelė. Žuvusiųjų nuo partizanų socialinė padėtis

Partijos instruktorius	1	Apylinkės sekretoriai	2
Žemdirbiai	6	Apylinkės pirmininko pavaduotojai	1
Darbininkai	0	VK pirmininkas	1
Amatininkai	0	VK pirmininko pavaduotojas	1
Tarnautojai	2	Rinkimų komisijos nariai	0
Milicininkai	2	Miškininkas	0
Stribai	1	Demobilizuoti kariškiai	1
Kariškiai	4	DŽDT pirmininkas	1
Saugumiečiai	0	Valsčiaus LKP komiteto nariai	1
Paruošų agentai	0	Mokytojai	1
Šeimnininkės	1	VK sekretorius	1
Dešimtininkai kiemo įgaliotiniai	0	Iš viso	29
Apylinkių pirmininkai	2		
Nenurodyta	0		

1949 m.

1949 m. vasario pradžioje Prisikėlimo apygardoje įvyko Lietuvos partizanų vadų susitikimas, kurio metu buvo įkurta centrinė partizanų vadovybė, pavadinta Lietuvos lais-

vės kovos sąjūdžiu (toliau – LLKS). Nuo šiol LLKS vadovavo visai partizaninei antisovietinio pogrindžio kovai.

Kovo mėnesį Lietuvoje, kaip ir kitose sovietų okupuotose Baltijos šalyse, įvyko masiškiausi trėmimai kodiniu pavadinimu „Priboj“ („Bangų mūša“), turėję visiškai palaužti partizaninį judėjimą.

Tarptautinėje politikoje taip pat įvyko labai svarbių politinių pokyčių: balandžio mėnesį buvo įkurta demokratišų šalių gynbinė sąjunga NATO – galinti atremti SSRS išpuolius. Tai paskatino gandus apie greitai prasidėsiantį karą tarp Vakarų demokratišų valstybių ir Sovietų Sąjungos. Todėl 1949 m. vėl suaktyvėjo partizaninis judėjimas. Tais pačiais metais Lietuvoje prasidėjo ir masinė kaimo gyventojų kolektyvizacija. Tad dabar pagrindinė partizanų kova buvo nukreipta prieš kolūkių steigimą.

Pirmoji baudžiamoji akcija Kauno apskrityje buvo surengta sausio 4-ąją. Dariaus ir Girėno būrio partizanai turėjo nubausti sovietinį aktyvistą Simoną Čegelskį, gyvenantį Armoniškųjų kaime, Garliavos valsčiuje. Atėję prie S. Čegelskio namų, partizanai prisistatė milicininkais ir pareikalavo juos įsileisti, tačiau niekas neatsakė ir jie pradėjo laužti duris. Kai iš namo pradėjo šaudyti S. Čegelskis, partizanai irgi atidengė ugnį. Buvo sužeista S. Čegelskio dukra ir žuvo tuo metu pas jį viešėjęs kaimynas K. Zablackas, o pats S. Čegelskis nenukentėjo⁵⁷. Sausio 7-ąją per jaunimo vakaronę nušauta apylinkės tarybos pirmininkė⁵⁸. Yra išlikusių to laikotarpio partizanų Karo lauko teismo nuosprendžių. Vasario 2-ąją Karo lauko teismo nuosprendžiu už šnipinėjimą, ginklo panaudojimą prieš partizanus, kolūkių organizavimą buvo nušautas M. Paskalskis⁵⁹, vasario 18-ąją – Vladas Draudvilas už kovą prieš partizanus, šnipinėjimą, vyrų gaudymą į sovietinę kariuomenę⁶⁰.

Kauno apskrityje per 1949 m. pirmą ketvirtį iš viso žuvo 19 žmonių, 9 – nuo partizanų, 7 neaiškūs atvejai, du nelaimingi atsitikimai ir vienas kriminalinis. Tarp žuvusiųjų

jų – nepilnametė, keturiolikmetė mergaitė, tačiau nėra duomenų, kad ji būtų žuvusi nuo partizanų.

Antrame ketvirtyje padaugėjo partizanų baudžiamųjų akcijų: buvo įvykdytos 9 akcijos, per jas žuvo 17 žmonių, didžiausia – birželio 23-iąją, per ją žuvo 5 žmonės. Tai ne vienos šeimos nariai, o kelių kaimų gyventojai. Be to, vienas birželio 23-iosios atvejis – neaiškus. Tą pačią dieną Veiverių valsčiuje taip pat įvykdyta baudžiamoji akcija, per ją žuvo 5 žmonės, bet kadangi Veiverių valsčius prie Kauno apskrities buvo prijungtas tik 1949 m., tai tas atvejis šiame darbe nėra tiriamas. Iš viso per antrą ketvirtį Kauno apskrityje žuvo 32 žmonės, tarp jų vienas penkerių metų vaikas susisprogdino. Dar vienas atvejis, matyt, partizanų klaida. Gegužės 28-ąją jie nušovė partizanų rėmėją Reginą Ramanauskaitę. Ji buvo studentė ir partizanus aprūpindavo medikamentais. Matyt, kažkas atsitiko vartojant vaistus, nes atėję partizanai ją apkaltino juos nuodijant ir ji buvo nušauta⁶¹. Deja, nuo tokių klaidų niekas neapdraustas.

Trečiame ketvirtyje partizanai įvykdė 8 baudžiamąsias akcijas, per kurias žuvo 10 žmonių, tarp jų penkiolikos metų nepilnametis. Per akcijas buvo baudžiami pavieniai žmonės, pasitaikė atvejų, kai buvo nužudyti du vienos šeimos žmonės, tarp tokių buvo ir penkiolikmetis su savo motina, dar keli buvo nušauti surengus pasalą. Trys nepilnamečiai žuvo nuo sprogmenų, tai greičiausiai nelaimingi atsitikimai. Iš viso per trečią ketvirtį žuvo 19 žmonių.

Ketvirtame ketvirtyje buvo įvykdytos 6 baudžiamosios akcijos, per jas žuvo 8 žmonės, o iš viso jų žuvo 13. Kaune užregistruotos 36 smurtinės mirtys. Iškyla problema nustatyti, kurie iš jų nužudyti Kaune, o kurių tik mirtys užregistruotos Kaune. Tarp žuvusiųjų 3 kariškiai, 4 milicininkai (iš jų vienas milicijos mokyklos kursantas), vie-

nas sribas, taip pat 4 nepilnamečiai, iš jų 2 kūdikiai, bet tai tikriausiai kriminaliniai nusikaltimai.

Iš viso per 1949 m. Kauno apskrityje (be Kauno miesto) užfiksuotos 83 smurtinės mirtys. Smurtinių mirčių skaičius ir toliau mažėjo, tačiau žuvusiųjų nuo partizanų skaičius išaugo daugiau kaip pusantro karto. Tai, matyt, buvo susiję su įkurta bendra partizanų vadovybe. Iš kai kurių baudžiamųjų akcijų matyti, kad vieni partizanų būriai bandė koordinuoti savo veiksmus su kitais partizanų būriais, be to, atsirado tikėjimas,

kad galbūt 1949 m. gali kilti naujas karas. Taip pat nemažas veiksnys buvo prievartinis kaimo gyventojų varymas į kolūkius, 1949 m. įgavęs masinį pobūdį. Iš 10 lentelės matyti, kad daugiausia žmonių žuvo Garliavos valsčiuje – 16, iš jų 12 atvejų – nuo partizanų. Kiek netikėtai partizaninis judėjimas išsiplėtė Zapyškio valsčiuje, nes iki tol šis valsčius buvo palyginti ramus. Matyt, sovietinės valdžios represinės pajėgos čia buvo mažesnės ir partizanai galėjo laisviau ir saugiau veikti, palyginti su kitais valsčiais.

10 lentelė. Žuvusiųjų socialinė sudėtis ir skaičius 1949 m.

Valsčiai	Nepilnamečiai	Žemdirbiai, kolūkiečiai	Darbininkai	Amatininkai	Kunigai	Kariškiai	Namų šeimininkės, išlaikytiniai, pensininkai	VRM, VSM pareigūnai	Stribai	Sov. partiniai darbuotojai	Tarnautojai	Studentai, mokiniai	Profesija nenurodyta	Iš viso	Nuo partizanų	Kriminaliniai	Neaiškūs ir nelaimingi atsitikimai
A. Panemunės	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2	3	2	0	1
Babtų	0	4	1	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	7	4	0	3
Čekiškės	0	4	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	6	3	0	3
Garliavos	0	10	1	0	0	0	0	0	0	3	1	1	0	16	12	0	4
Jonavos	2	2	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	6	2	1	3
Kruonio	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	2	0	3
Lapių	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Pakuonio	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2	1	0	1
Pažaislio	0	1	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	3	1	0	2
Raudondvario	3	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	5	0	0	5
Rumšiškių	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Seredžiaus	1	3	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	5	4	0	1
Vandžiogalos	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Veliuonos	0	2	0	1	0	0	0	0	1	2	0	0	0	6	4	0	2
Vilkijos	1	3	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	5	0	0	5
Zapyškio	0	4	3	0	0	0	1	0	1	1	0	0	1	11	9	0	2
Iš viso	9	41	6	1	0	0	3	0	4	15	1	1	3	83	44	1	38
Kaunas	4	1	4	0	0	3	3	4	1	3	6	0	7	36	0	0	36

1949 m. visai nėra žuvusių sovietinių kariškių, saugumiečių ir milicininkų. Jų būta tik Kaune, nors neaišku, ar ten tik užregistruotos jų mirtys, o žuvo jie kitoje vietoje. Bet tai parodo, kad partizanai visiškai atsisakė puolimų, net pasalų prieš kariškius ir saugumiečius, o dėmesį sutelkė į sovietinius

aktyvistus ir sovietinius partinius darbuotojus. Pagrindinė to priežastis, matyt, didelis šaudmenų trūkumas, nes 1944–1945 m. pakankamai šaudmenų galima buvo prisi-rinkti buvusių kautynių vietose. 1949 m. sovietinių-partinių darbuotojų nuo partizanų žuvo beveik du kartus daugiau nei 1948 m.

11 lentelė. Žuvusių nepilnamečių amžiaus grupė 1949 m.

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Iš viso	Nuo partizanų
Valsčiuose	1	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	2	2	0	0	9	1
Kaune	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	4	0

Iš nepilnamečių nuo partizanų žuvo tik vienas. Keturi žuvo nuo sprogmenų (granatos, minos), tai greičiausiai nelaimingi

atsitikimai, visi kiti galimai kriminaliniai atvejai, ypač Kaune.

12 lentelė. Žuvusiųjų nuo partizanų socialinė padėtis

Kolūkiečiai	8	Apylinkės sekretoriai	4
Žemdirbiai	10	Apylinkės pirmininko pavaduotojai	0
Darbininkai	1	VK pirmininkas	2
Amatininkai	1	Nepilnamečiai	1
Tarnautojai	1	DŽDT pirmininkas	1
Milicininkai	0	Kolūkio pirmininkas	1
Stribai	3	Kolūkio pirmininko pavaduotojai	2
Kariškiai	0	VK sekretorius	1
Saugumiečiai	0	Iš viso	44
Studentai	1		
Šeimininkės	1		
Dešimtininkai kiemo įgaliotiniai	0		
Apylinkių pirmininkai	6		
Nenurodyta	0		

1949-ieji – paskutiniai metai, kai Lietuva buvo suskirstyta į apskritis ir valsčius. Po 1950 m. reformos administracinis suskirsty-

mas keitėsi į sritis ir rajonus, bet jų ribos nesutapo su buvusių apskričių ir valsčių ribomis. Todėl apibendrinsime 1944–1949 m. Kauno

apskritis duomenis. Per 1944 m. (nuo rugpjūčio 1 d.)–1949 m. Kauno apskrityje užfiksuotos 1084 smurtinės mirtys (į šį skaičių įeina ir žūtys nuo sprogmenų, dauguma jų buvo nelaimingi atsitikimai, taip pat mirties atvejai, kai asmenys buvo nušauti per neat-sargumą), o Kauno mieste per tą patį laikotarpį – 196 žūtys. Iš jų 527 žmonių (iš jų 7 Kauno mieste) žūtys tikrai nuo partizanų, tai patvirtina pačių partizanų parodymai, Karo lauko teismo sprendimai, partizanų pranešimai apie akcijas, sovietinio saugumo duomenys, kur nurodyta, kokie partizanų būriai ir kas konkrečiai vykdė baudžiamąsias akcijas. 53 atvejai – kriminaliniai (4 iš jų Kaune), apie juos iš partizanų nėra jokių duomenų; tuos atvejus kaip kriminalinius, o ne partizanų akcijas, įvardija sovietiniai saugumiečiai. Likusios 511 žūčių nurodytos kaip neaiškūs atvejai (186 iš jų Kaune), t. y. dažniausiai mirties liudijime buvo įrašoma, kad asmenys nužudyti banditų arba žuvę, nušauti, nudurti ir pan. Tačiau nei sovietų saugume, nei VRM nėra jokių duomenų, kad tie asmenys būtų nužudyti partizanų, ir pačių partizanų pranešimuose nieko apie

juos nepaminėta. Taigi dalį tų asmenų greičiausiai nužudė kriminaliniai nusikaltėliai, ypač tai liečia Kauną, kuriame partizaninis judėjimas reiškesi labai epizodiškai ir dažniausiai jis buvo išimtis. Taip pat dalis tų neaiškių atvejų galėtų būti žuvę partizanai ar žmonės iš sovietinių represinių organų. Dalis jų gali būti žuvę ir nuo partizanų, bet jokiuose dokumentuose neužfiksuoti, todėl visi šie atvejai lieka neaiškūs. Taip pat prie neaiškių atvejų pridėti ir žuvusieji nuo sprogmenų, dažnai tai greičiausiai per nelaimingus atsitikimus žuvę vaikai, tačiau pasitaikė atvejų, kai žmogaus mirties liudijime buvo įrašyta, kad žuvo sprogus granatai, o yra dokumentų, liudijančių, kad tą granatą metė partizanai. Todėl tie atvejai, kurie nėra tiksliai įvardyti kaip nelaimingi atsitikimai (nors greičiausiai taip ir buvo, ypač dėl vaikų), pridėti prie neaiškių atvejų.

Lentelėje matyti, kad partizaninis karas daugiau ar mažiau apėmė visą Kauno apskritį, neliko nė vieno valsčiaus, kuriame nebūtų buvę partizanų, todėl sovietiniai pareigūnai niekur negalėjo jaustis saugiai, net ir Kauno mieste.

13 lentelė. Žuvusiųjų socialinė sudėtis ir skaičius 1944–1949 m.

Valsčiai	Nepilnamečiai	Žemdirbiai, kolūkiečiai	Darbininkai	Amatininkai	Kariškiai	Namų šeimininkės, pensininkai, išlaikytiniai	VRM, VSM pareigūnai	Stribai	Kunigai	Studentai, moksleiviai	Sov. partiniai darbuotojai	Tarnautojai	Mokytojai	Profesija nenurodyta	Iš viso	Nuo partizanų	Kriminaliniai	Neaiškūs
A. Panemunės	8	72	6	0	5	6	4	12	0	1	14	6	0	7	141	74	14	53
Babtų	4	25	1	0	0	1	1	1	0	0	6	3	0	11	53	31	4	18
Čekiškės	7	40	6	0	1	2	13	3	0	0	9	5	1	3	90	47	3	40
Garliavos	9	43	13	2	5	10	6	4	0	1	11	8	1	5	118	63	2	53
Jonavos	11	36	10	1	0	6	7	2	0	1	20	4	0	7	105	43	9	53
Kruonio	7	74	3	0	0	4	2	10	0	0	3	6	0	13	122	38	4	79

Valsčiai	Nepilnamečiai	Žemdirbiai, kolūkiečiai	Darbininkai	Amatininkai	Kariškiai	Namų šeimininkės, pensininkai, išlaikytiniai	VRM, VSM pareigūnai	Stribai	Kunigai	Studentai, moksleiviai	Sov. partiniai darbuotojai	Tarnautojai	Mokytojai	Profesija nenurodyta	Iš viso	Nuo partizanų	Kriminaliniai	Neaiškūs
Lapių	3	6	1	0	1	1	1	0	0	0	4	2	0	1	20	8	1	11
Pakuonio	5	12	3	4	1	0	8	1	0	0	7	6	0	4	51	23	0	28
Pažaislio	3	7	5	0	1	3	4	2	0	0	4	1	0	1	31	6	1	24
Raudondvario	6	18	2	1	0	1	2	8	0	0	11	4	0	3	56	34	12	10
Rumšiškių	10	17	1	0	3	0	2	4	0	0	10	1	0	10	58	19	0	39
Seredžiaus	4	20	1	0	0	2	9	16	0	0	15	3	0	2	72	58	0	14
Vandžiogalos	2	19	1	0	3	0	0	4	0	0	0	2	0	1	32	10	0	22
Veliunos	3	17	3	1	0	0	1	4	0	0	6	1	0	0	36	19	0	17
Vilkijos	4	28	4	1	0	0	3	5	0	0	5	1	0	6	57	23	0	34
Zapyškio	2	9	7	0	0	2	0	10	0	0	3	4	0	5	42	24	3	15
Iš viso	88	443	67	10	20	38	72	86	0	3	128	57	2	79	1084	520	53	511
Kaunas	16	1	51	3	17	18	18	1	1	0	4	36	0	30	196	7	4	186

Visus žuvusiuosius galima išskirstyti į tris didesnes socialines grupes. Pirmą sudaro 128 žuvę represinių organų pareigūnai ir kariškiai. Antrai grupei priklauso 149 žuvę partijos, komjaunimo ir sovietinės administracijos atstovai. Trečioje didžiausioje grupėje 210 žuvusių civilių gyventojų. Tačiau dalis jų buvo ginkluoti, dalyvavo akcijose prieš partizanus (pvz., 3 žuvę nepilnamečiai stribai, mokytojas). Dauguma jų buvo uolūs sovietinės valdžios aktyvistai. Teisiniu požiūriu tokie žmonės buvo kolaborantai. Kaip rodo Antrojo pasaulinio

karo istorijos pavyzdžiai – visose nacistų okupuotose šalyse žmonės, įtariami bendradarbiavę su okupantais, buvo baudžiami antinacistinio pogrindžio dalyvių. Ypač tai pasakytina apie Sovietų Sąjungos partizanus, kurie tokius asmenis dažnai baudavo mirtimi. Tokių pavyzdžių turime ir Lietuvos teritorijoje, žinomiausias – sovietinių partizanų įvykdytos Kaniūkų kaimo gyventojų žudynės. Todėl Lietuvos partizanų veiksmai jokia išimtis, jie veikė lygiai taip pat, kaip ir kitų okupuotų šalių partizantai.

14 lentelė. 1944–1949 m. žuvusiųjų nuo partizanų socialinė padėtis

Nepilnamečiai	25 (3 sribai)	Rinkimų komisijos pirmininkai	2
Žemdirbiai	129	Rinkimų komisijų nariai	2
Kolūkiečiai	8	Žemės komisijos pirmininkai	4
Darbininkai	17	Žemės komisijos sekretoriai	1
Amatininkai	5	DŽDT pirmininkai	3
Tarnautojai	24	DŽDT sekretoriai	1
Milicininkai, NKVD pareigūnai	30	Deputatai	1
Stribai	77	Žemės komisijos nariai	2
Kariškiai	18	Mokytojai	3
Saugumiečiai	10	Studentai	1
Paruošų agentai	5	Partijos, komjaunimo darbuotojai	10
Šeiminkės	11	Kolūkių pirmininkai	1
Dešimtininkai	12	Kolūkių pirmininkų pavaduotojai	2
Apylinkių pirmininkai	42	Miškininkai	6
Apylinkės sekretoriai	13	Agromai	1
Apylinkės pirmininko pavaduotojai	6	Bažnyčios patarnautojas	1
VK pirmininkas	14	Demobilizuoti kariškiai	3
VK pirmininko pavaduotojas	3	Nenurodyta	31
VK sekretoriai	3	Iš viso	527

1950–1952 m.

1950 m. sovietinė valdžia Lietuvoje įvykdė administracinę reformą, prisitaikydama prie visos Sovietų Sąjungos administracinio suskirstymo. Lietuvos teritorija buvo padalyta į sritis ir rajonus. Šalies teritoriją sudarė keturios sritys: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių. Kauno apskrities vietoje buvo suformuoti Jonavos, Panemunės, Vilijampolės, Vilkijos rajonai, iš dalies Ariogalos ir Kėdainių rajonai. Kauno sričiai priklausė ir Kauno miestas. Kiti pokyčiai susiję su jėgos struktūromis. Milicija iš Vidaus reikalų ministerijos buvo perduota Valstybės sau-

gumo ministerijai. Tarptautinėje politikoje taip pat įvyko svarbių įvykių: prasidėjo Korėjos karas – JAV ir jos sąjungininkų kariuomenė kariavo prieš komunistinės Šiaurės Korėjos ir Kinijos kariuomenę. Kaip kariniai patarėjai kare dalyvavo ir sovietiniai karininkai. Šis karas vėl sužadino viltis apie prasidėsiantį naująjį karą, atnešiantį Europos tautoms greitą išsivadavimą iš sovietinės okupacijos.

Tuo metu garsiausia ir stambiausia partizanų akcija – siauruko traukinio sustabdymas, įvykęs liepos 11-ąją. Ryte siauruku kartu su

darbininkais į darbą durpyne vyko ir buhalteris su pinigais jų algoms, jį saugojo trys sribai. Partizanai surengė pasalą, apšaudė traukinį ir privertė mašinistą jį sustabdyti. Per apšaudymą žuvo vienas sribas, kiti du buvo sužeisti, de ja, žuvo ir du darbininkai, o vienas buvo sužeistas⁶². Sustabdę traukinį, partizanai suteikė medicininę pagalbą sužeistam darbininkui ir, pasiėmę 269 800 rublių ir sribų ginklus, atsitraukė. Liepos 20-ąją partizanai susidūrė su VSM kariniu patruliu, buvo nušautas VSM vidaus kariuomenės seržantas. Dar vienas didesnis partizanų išpuolis įvyko rugsėjo 14-ąją A. Panemunės valsčiuje, Patalmušelio kaime. Trys aktyvistai su dviem sribais užėjo į kooperatinę parduotuvę pavakarieniauti. Juos užpuolė septyni partizanai. Du įsiveržė į patalpą, kurioje valgė aktyvistai ir sribai, penki apsupo pastatą. Partizanai nušovė sribus Malinauską ir Filatovą, sunkiai sužeidė Kauno pieno centro partinės organizacijos sekretorių Čerejievą, kuris vėliau ligoninėje mirė, sužeidė Panemunės LKP(b) rajono organizacijos skyriaus vedėją Kulakovskį ir dar du pašalinius asmenis, tuo metu buvusius parduotuvėje⁶³. 1950 m. pabaigoje LLKS išleido įsakymą, kuriame apibendрино nuveiktus darbus ir užduotis kitiems – 1951 m.⁶⁴ Pietų Lietuvos srityje partizanai įvykdė keletą ūkinių operacijų, kurios leido materialiai aprūpinti partizanus. Palyginti su 1949 m., partizanai turėjo mažiau nuostolių⁶⁵. Taip pat konstatuota, kad represijomis ir šantažu sovietams pavyko išplėsti kolūkių tinklą Lietuvoje. Tačiau Vakarų Lietuvos srities partizanų nuostoliai buvo dideli, o organizacinė padėtis kritinė⁶⁶. Bendra padėtis – labai įtempta. Buvo keliami uždaviniai ir numatomi veiksmai tam atvejui, jeigu prasidėtų karas tarp Vakarų ir Sovietų Sąjungos. Buvo svarstomi du variantai: jeigu karas Vakarams būtų sėkmingas arba jeigu jis neatneštų sėkmės. Toks abejojimas

greita karo sėkme partizanų dokumentuose užfiksuotas pirmą kartą, tai, matyt, susiję su karu Korėjoje, kuris vyko permainingai ir greitai pergalės Vakarų šalims nežadėjo. Pagal pirmąjį variantą partizanai turėtų veikti aktyviai, vykdyti mobilizaciją⁶⁷. Tačiau jeigu Vakarams nesisektų, tada reikėtų veikti atsargiai ir tik su partizanų karinės vadovybės žinia, tuo metu apsiriboti žvalgybos duomenų rinkimu, daugiau veikti per partizanų spaudą, vykdyti propagandą tarp gyventojų, padėti nelegaliai gyvenantiems asmenims, vykdyti ūkines operacijas materialiai aprūpinant partizanus⁶⁸.

Per 1950 m. buvusioje Kauno apskrities teritorijoje iš viso žuvo 25 žmonės, 16 iš jų – nuo partizanų. Pagal socialinę sudėtį: 1 žemdirbys, 2 kolūkiečiai, 3 darbininkai, 2 tarnautojai, 4 sribai, 1 kariškis, 1 partinis darbuotojas, 1 kolūkio pirmininko pavaduotojas, 1 profesija nenurodyta.

1951 m. partizanai faktiškai nutraukė kovines operacijas, o baudžiamųjų akcijų skaičius labai sumažėjo. Per 1951 m. buvusioje Kauno apskrities teritorijoje iš viso žuvo 12 žmonių, 5 iš jų – nuo partizanų. Pagal socialinę sudėtį: 1 kolūkio pirmininko pavaduotojas, 2 kolūkio brigadininkai, 1 sribas ir 1 žemdirbys.

1952 m. žuvusiųjų nuo partizanų skaičius nežymiai išaugo, žuvo 8 žmonės. Partizanai tapo labai įtarūs ir jei tik kuriuo nors suabejodavo, iš karto tą baudavo mirtimi. Kitaip negalima paaiškinti kai kurių partizanų rėmėjų žūties nuo pačių partizanų. Taip partizano Rusecko pusbrolis S. Adomaitis slapstėsi nuo kariuomenės pas savo seserį ir ieškojo partizanų. Partizanai atėjo pas ją į namus, paklausė, ar jų ieškojo, ir nieko nepaaiškinę nušovė S. Adomaitį. Kai sesuo puolė mušti Rusecką, kitas partizanas nušovė ir ją, paskui nuėjo į kaimyno namus, kur vyko pamaldos, ir išsikvietė savo ryšininką F. Brazaitį. Kažką su juo kalbėjo

kieme, o paskui ir jį nušovė⁶⁹. Viena vieša baudžiamoji akcija įvyko balandžio 27-ąją vėlai vakare Goniūnų kaimo mokykloje, kur vyko šokiai. Į šokius atėjo Gražinos būrio partizanai ir liepė prie jų priėti komjaunuoliams. Priėjus komjaunuoliui K. Gotautui, jie pastatė jį prie sienos ir visų akivaizdoje sušaudė, po to dar sumušė akordeonininką, grojusį šokiuose, ir, liepę niekam nestoti į komjaunimą, išėjo⁷⁰. Tarp žuvusiųjų pagal profesijas buvo: 1 darbininkas, 3 kolūkiečiai, 1 klubo skaityklos vedėjas, 1 žemdirbys, 1 profesija nenurodyta.

1950–1952 m. laikotarpiu buvusioje Kauno apskrities teritorijoje žuvo 48 žmonės, 29 iš jų – nuo partizanų.

1950 m. Kaune užfiksuota 19 smurtinių mirčių, iš jų 5 kariškių ir 2 milicininkų. Ar kariškiai žuvo Kaune ir ar tai padarė partizanai, duomenų nėra. Tas pats ir dėl žuvusių milicininkų: vienas iš jų žuvo Kauno priemiestyje, kai su dešimtkiemio įgaliotiniu užėjo į vienus namus ir, pamatęs nepažįstamus asmenis, pareikalavo parodyti dokumentus, tada jie išsitraukė ginklus ir nušovė milicininką bei apylinkės ir dešimt-

kiemio įgaliotinius⁷¹, bet ar tai buvo partizanai, duomenų nėra. Taip pat buvo išžudyta viena trijų asmenų šeima, tarp jų ir ketverių metų vaikas, bet labai abejotina, kad tai padarė partizanai. Yra užfiksuotas dar vieno dvejų metų vaiko nužudymas, bet kad jį partizanai nužudė, jokių duomenų nėra. Abu šie atvejai – greičiausiai kriminalinių nusikaltėlių darbas.

1951 m. Kaune užfiksuotos 29 žmonių žūtys, iš jų net 12 kariškių ir 2 milicininkų. Du kariškius nužudė kiti kariškiai, kurie buvo susibūrę į gaują ir nepasidalijo grobio⁷². Dar vieno kariškio žūtis įtraukta į kriminalines suvestines. Tačiau nėra aiškios kitų 9 kariškių žūties aplinkybės, nes nesutampa mirties datos, todėl negalima teigti, kad jie žuvo kurios nors operacijos metu. Neaiškios ir dvejų milicininkų žūtys, vienas iš jų buvo Milicijos mokyklos kursantas. Tarp žuvusiųjų – ir vienas kūdikis.

1952 m. užfiksuota 17 žūčių, iš jų 3 kariškių ir 4 nepilnamečių. Nėra jokių duomenų, kad iš 17 žuvusiųjų bent vienas būtų nužudytas partizanų.

15 lentelė. 1950–1952 m. žuvusiųjų nuo partizanų socialinė padėtis

Žemdirbiai	3	Kolūkio revizijos komisijos pirmininkas	1
Kolūkiečiai	7	Užsiėmimas nenurodytas	2
Darbininkai	4	Iš viso	29
Tarnautojai	3		
Kariškiai	1		
Partiniai darbuotojai	1		
Kolūkio pirmininko pavaduotojai	2		
Stribai	5		

IŠVADOS

1. Buvusioje Kauno apskrities teritorijoje ir Kauno m. 1944–1952 m. dokumentais patvirtintos 1394 žūtys.

2. Nuo partizanų dokumentais patvirtintų 538 žūtys.

3. Dauguma žuvusiųjų nuo partizanų – 290 asmenų – jėgos ir valdžios struktūrų asmenys, civilių asmenų žuvo 224 (24 asmenų specialybė nenurodyta).

Nuorodos

¹ LSSR Kauno apskrities DŽAT Vykdomojo komiteto 1946-01-17 raštas Nr. 230 LSSR LKT „Žinios apie Kauno apskritį“, LCVA, f. R-754, ap. 4, b. 527, l. 2–8.

² 1945-12-25 pranešimas nuo SSSR VRM-VSM įgalotinio Lietuvai generolo leitenanto Tkačenkos pasienio kariuomenės viršininkui generolui majorui Vyčkovskiui ir VRM apskrities viršininkui pulkininkui Galickiui, LYA, f. V-141, ap. 3, b. 17, l. 310.

³ Kauno apskrities partinio aktyvo susirinkimo 1945-12-19 protokolai Nr. 5, LYA, f. 2785, ap. 2785, b. 20, l. 75.

⁴ Informacinė suvestinė apie kovos rezultatus su antisovietiniu pogrindžiu ir banditizmu Kauno apskrities teritorijoje laikotarpyje nuo vasario 5 d. iki vasario 10 d. Pasirašė Kauno apskrities NKVD viršininkas majoras Kerinas ir apskrities KB sk. viršininkas leitenantas Novikovas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 981, l. 4.

⁵ Informacinė suvestinė apie kovos su antisovietiniu pogrindžiu ir banditizmu Kauno apskrityje rezultatus laikotarpyje nuo 1946-02-07 iki 1946-02-15. Pasirašė Kauno apskrities NKVD viršininkas majoras Kerinas ir apskrities KB sk. viršininkas leitenantas Novikovas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 981, l. 9.

⁶ Informacinė suvestinė apie kovos su antisovietiniu pogrindžiu ir banditizmu Kauno apskrityje rezultatus laikotarpyje nuo 1946-02-15 iki 1946-02-20. Pasirašė Kauno apskrities NKVD viršininkas majoras Kerinas ir apskrities KB sk. viršininkas leitenantas Novikovas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 981, l. 14.

⁷ Informacinė suvestinė apie kovos su antisovietiniu pogrindžiu ir banditizmu Kauno apskrityje rezultatus laikotarpyje nuo 1946-02-20 iki 1946-02-25. Pasirašė Kauno apskrities NKVD

viršininkas majoras Kerinas ir apskrities KB sk. viršininkas leitenantas Novikovas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 981, l. 17.

⁸ Informacinė suvestinė apie kovos su antisovietiniu pogrindžiu ir banditizmu Kauno apskrityje rezultatus laikotarpyje nuo 1946-03-10 iki 1946-03-15. Pasirašė Kauno apskrities NKVD viršininkas majoras Kerinas ir apskrities KB sk. viršininkas leitenantas Novikovas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 981, l. 40.

⁹ Informacinė suvestinė apie kovos su antisovietiniu pogrindžiu ir banditizmu Kauno apskrityje rezultatus laikotarpyje nuo 1946-04-01 iki 1946-04-05. Pasirašė Kauno apskrities NKVD viršininkas majoras Kerinas ir apskrities KB sk. viršininkas leitenantas Novikovas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 981, l. 34.

¹⁰ Informacinė suvestinė apie kovos su antisovietiniu pogrindžiu ir banditizmu Kauno apskrityje rezultatus laikotarpyje nuo 1946-03-10 iki 1946-03-15, pasirašė Kauno apskrities NKVD viršininkas majoras Kerinas ir apskrities KB sk. viršininkas leitenantas Novikovas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 981, l. 40.

¹¹ Informacinė suvestinė apie kovos su antisovietiniu pogrindžiu ir banditizmu Kauno apskrityje rezultatus laikotarpyje nuo 1946-05-10 iki 1946-05-15, pasirašė Kauno apskrities NKVD viršininkas majoras Kerinas ir apskrities KB sk. viršininkas leitenantas Novikovas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 981, l. 77–78.

¹² Kauno apskrities VRM skyriaus viršininko pulkininko M. Galickio 1946-05-31 pranešimas Lietuvos SSR VRM ministro pavaduotojui generolui majorui P. Kapralovui, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 982, l. 179.

¹³ Informacinė suvestinė apie kovos su antisovietiniu pogrindžiu ir banditizmu rezultatus už 1946 m. birželio 10–15 d., LYA f. K-41, ap. 1, b. 981, l. 100.

¹⁴ Kauno apskrities VRM sk. viršininko pulkininko M. Galickio 1946-07-06 spec. pranešimas VR

ministro pavaduotojui pulkininkui A. Mickevičiui, LYA f. V-4, ap. 1, b. 251, l. 77.

¹⁵ 1947-01-08 pažyma apie politinę padėtį Kauno apskrityje 1947-01-1 dienai, pažymą sudarė Kauno apskrities LKP sekretorius V. Pletkus ir Kauno apskrities VRM sk. viršininkas pulkininkas M. Galickis, LYA f. K-11, ap. 1, b. 1189, l. 19.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ *Partizanų teroro aukų atminimo knyga*, sud. P. Masilionis, Vilnius: Politika, 2011, p. 305.

²⁰ Žalčio rinktinės štabas Nr. 34. Instrukcija Organizaciniam Sektoriui Rinktinėje, Rajonuose, Valsčiuose ir Plotuose organizuoti, 1946-09-03, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 982, l. 289.

²¹ 1947-01-08 pažyma apie politinę padėtį Kauno apskrityje 1947-01-1 dienai. Pažymą sudarė Kauno apskrities LKP sekretorius V. Pletkus ir Kauno apskrities VRM sk. viršininkas pulkininkas M. Galickis, LYA f. K-11, ap. 1, b. 1189, l. 20.

²² *Partizanų teroro aukų atminimo knyga...*, p. 462.

²³ Kruonio valsčiaus DŽDT VK CBAS mirimo akto 1946-09-27 įrašai 120–123, LVIA f. 2000, ap. 10, b. 407, l. 303–305.

²⁴ Informacijos apie buržuazinių nacionalistų nužudytus asmenis ir teroristinę veiklą Kauno srityje ir apskrityje 1944–1952 m. (sudarymo data nenurodyta), LYA, f. 3377, ap. 55, b. 73, l. 14.

²⁵ 1947-01-08 pažyma apie politinę padėtį Kauno apskrityje 1947-01-1 dienai, pažymą sudarė Kauno apskrities LKP sekretorius V. Pletkus ir Kauno apskrities VRM sk. viršininkas pulkininkas M. Galickis, LYA f. K-11, ap. 1, b. 1189, l. 20.

²⁶ Ten pat, l. 14.

²⁷ Informacijos apie buržuazinių nacionalistų nužudytus asmenis ir teroristinę veiklą Kauno srityje ir apskrityje 1944–1952 m. (sudarymo data nenurodyta), LYA f. 3377, ap. 55, b. 73, l. 16.

²⁸ *Partizanų teroro aukų atminimo knyga...*, p. 529.

²⁹ Informacijos apie buržuazinių nacionalistų nužudytus asmenis ir teroristinę veiklą Kauno srityje ir apskrityje, be datos ir parašo, LYA, f. 3377, ap. 55, b. 73, p. 19.

³⁰ Ten pat, l. 19.

³¹ Ten pat, l. 19.

³² 1947-03-06 pažyma apie gaujų pasireiškimą Kauno apskrityje už 1947 m. vasario mėn., pasirašė Kauno apskrities VSM skyriaus viršininkas majoras Aleksejevas, LYA f. K-41, ap. 1, b. 1008, l. 173.

³³ 1947-04-06 pažyma apie gaujų pasireiškimą Kauno apskrityje už 1947 m. kovo mėn., pasirašė Kauno apskrities VSM skyriaus viršininkas majoras Aleksejevas, LYA f. K-41, ap. 1, b. 1008, l. 175.

³⁴ Jonavos valsč. DŽDT VK CBAS Ramašauskų mirimo aktų 1947-04-01 įrašai, parašas neįskaitomas, LVIA, f. 2000, ap. 9, b. 101, l. 369–373.

³⁵ 1947-04-02 pranešimas per VČ Lietuvos SSR valstybės saugumo ministrui generolui majorui dr. Jefimovui, Nr. 2/6, pranešė Kauno apskrities MGB skyriaus viršininkas majoras V. Aleksejevas, LYA f. K-41, ap. 1, b. 1008, l. 37.

³⁶ Pažyma apie gaujų pasireiškimus Kauno apskrityje balandžio mėnesį (be datos), pasirašė Kauno apskrities MGB sk. viršininkas majoras V. Aleksejevas, LYA f. K-41, ap. 1, b. 1008, l. 65.

³⁷ 1947-06-05 pažyma apie gaujų pasireiškimą Kauno apskrities teritorijoje 1947 m. gegužės mėnesį, Kauno m. MGB kovai su banditizmu sk. viršininkas papulkininkis P. Gurejevas, LYA f. K-41, ap. 1, b. 1009, l. 18, 19.

³⁸ Kauno apskrities MGB opersuvestinė už 1947 m. gruodžio 9 dieną, pasirašė Kauno apskrities MGB sk. viršininkas majoras V. Aleksejevas, LYA f. K-41, ap. 1, b. 1010, l. 77.

³⁹ Kauno apskrities MGB opersuvestinė už 1947 m. spalio 9 dieną, pasirašė Kauno apskrities MGB sk. viršininkas majoras V. Aleksejevas, LYA f. K-41, ap. 1, b. 1009, l. 233.

⁴⁰ Broniaus Tamošiūno mirties akto 1947-10-22 įrašas Nr. 140, LVIA f. 2000, ap. 7, b. 37, l. 395.

⁴¹ Informacijos apie buržuazinių nacionalistų nužudytus asmenis ir teroristinę veiklą Kauno srityje ir apskrityje, be datos ir parašo, LYA, f. 3377, ap. 55, b. 73, l. 23.

⁴² Juozas Daumantas, *Partizanai*, Vilnius: Vaga, 1990, p. 351.

⁴³ Tauro apygardos vado 1948-01-05 įsakymas Nr. 2, pasirašė apygardos vadas „Žvejas“, versta į rusų k., LYA f. K-41, ap. 1, b. 1017, l. 84, 85.

⁴⁴ Ten pat, l. 85.

⁴⁵ 1948-01-01 atsišaukimas „Nebalsuok“, LLA „Vanagai“, versta į rusų k., LYA, f. K-41, ap. 1, b. 017, l. 156.

⁴⁶ 1948-01-10 perspėjimas, LLA „Vanagai“, versta į rusų kalbą, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1017, l. 157.

⁴⁷ 1948-04-07 spec. pranešimas apie bylos „Lesnik“ agentūrinį objektų parengimą Nr. 485, Kauno apskrities VSM sk. viršininkas majoras Aleksejevas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1011, l. 243.

⁴⁸ 1948-04-07 spec. pranešimas apie bylos „Lesnik“ agentūrinį objektų parengimą Nr. 485, Kauno

apskrities VSM sk. viršininkas majoras Aleksejevas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1011, l. 244.

⁴⁹ 1948-03-03 statistiniai duomenys apie nacionalistines formuotes, kovos su banditizmu rezultatai ir užregistruoti banditizmo atvejai Kauno apskrityje Lietuvos SSR už vasario mėnesį, Kauno apskrities VSM skyriaus viršininkas majoras Aleksejevas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1019, l. 69.

⁵⁰ 1948-05-31 paaiškinamasis raštas apie kovos su ginkluotomis gaujomis rezultatus Kauno apskrityje Lietuvos SSR teritorijoje už 1948 m. gegužės mėnesį, Kauno apskrities VSM skyriaus viršininkas majoras Aleksejevas, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1019, l. 179.

⁵¹ 1948-01-05 Tauro apygardos Lietuvos laisvės kovotojams instrukcija Nr. 1 (tik dalims, veikiančioms mieste), apygardos vadas „Žvejas“, versta iš rusų k., LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1017, l. 80.

⁵² Ten pat, l. 80–83.

⁵³ 1948-11-28 nutarimas (dėl pateikto kaltinimo) Šidlauskui Antano, sūnus Jurgio, Kauno VSM valdybos tardymo skyriaus tardytojas kapitonas Selezynovas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 43604/3 1t., l. 107.

⁵⁴ 1948-10-26 specialus pranešimas Lietuvos SSR prokurorui III klasės justicijos patarėjui Bacharovui nuo Kauno m. prokuroro Galinaičio, LYA, f. K-6, ap. 2, b. 19, l. 149.

⁵⁵ 1948-05-13 pažyma apie dezertyrą Lekavičių Ričardą, s. Jurgio, jis taip pat Šestauskas Vytautas Leonas, s. Antano, pagal tardymo medžiagą, Kauno apskrities VRM kontržvalgybos sk. viršininkas vyr. leitenantas Firsovas, LYA, f. V-38, ap. 1, b. 4, l. 84, 85.

⁵⁶ 1949-01-18 pranešimas Sovietų SSR vidaus reikalų ministro pavaduotojui generolui pulkininkui drg. Serovui nuo Lietuvos SSR VRM ministro generolo majoro Bartašiūno, LYA, f. V-141, ap. 3, b. 38, l. 29.

⁵⁷ Dovydaičio Jono 1949-07-29 tardymo protokolas, Liudytojo Simono Čegelskio apklausos proto-

kolos, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 35250/3 t. 1, l. 147, 148; f. K-1, ap. 58, b. 35250/3, t. 3, l. 238.

⁵⁸ Informacijos apie buržuazinių nacionalistų nužudytus asmenis ir teroristinę veiklą Kauno srityje ir apskrityje, be datos, LYA, f. 3377, ap. 55, b. 73, l. 26.

⁵⁹ Karo Lauko Teismo nuosprendis Mykolui Paschalskiui, LYA, f. K-5, ap. 1, b. 129, l. 100.

⁶⁰ Karo Lauko Teismo nuosprendis Vladui Draudvilai, LYA, f. K-5, ap. 1, b. 129, l. 32.

⁶¹ Kaltinamojo Dovydaičio Jono 1949-08-02 tardymo protokolas; Liudytojos Ramanauskienės Stasės apklausos protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 35250/3, t. 1, l. 171, f. K-1, ap. 58, b. 35250/3, t. 4, l. 37–38.

⁶² Informacijos apie buržuazinių nacionalistų nužudytus asmenis ir teroristinę veiklą Kauno srityje ir apskrityje, be datos, LYA, f. 3377, ap. 55, d. 73, l. 31.

⁶³ 1950-09-22 spec. pranešimas Nr. 155 Lietuvos prokurorui, 2 klasės valstybiniam justicijos patarėjui dr. Bacharovui, LYA, f. K-6, ap. 2, b. 10, l. 36.

⁶⁴ Žiniai L. B. LLKS Nr. 420, 1950-12-28, pasirašė A. Vanagas, versta iš rusų k., LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1043, l. 241–247.

⁶⁵ Ten pat, l. 241.

⁶⁶ Ten pat, l. 243.

⁶⁷ Ten pat, l. 245.

⁶⁸ Ten pat, l. 246, 247.

⁶⁹ Informacijos apie buržuazinių nacionalistų nužudytus asmenis ir teroristinę veiklą Kauno srityje ir apskrityje, LYA f. 3377, ap. 55, b. 73, l. 50.

⁷⁰ Ten pat, l. 49.

⁷¹ Ten pat, l. 29.

⁷² Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro Kapralovo 1952-01-20 spec. pranešimas A. Sniečkui apie banditų-plėšikų grupės, vadovaujamos Pavsčio, sulaikymą, LYA, f. V-99, ap. 1, b. 22, l. 3.

Gintautas Miknevičius

PENAL PRACTICES OF PARTISANS IN THE KAUNAS REGION (1944–1952)
PART II

Summary

Part II of the article deals with the punitive campaigns of Lithuanian partisans conducted in the Kaunas Region during the period between 1946 and 1952, summarises the entire period of the guerrilla warfare and also the punitive campaigns carried out by the partisans in that region between 1944 and 1952. Beginning with 1946, tactics of the partisans changed considerably. Due to heavy losses sustained by the partisans, full-scale attacks were launched and assaults upon centres of small rural districts were carried out much rarer. The tactics of small groups were begun to be applied. In 1946, the aim of the partisans was to disrupt the elections to the Supreme Soviet of the USSR. As many as 176 people died at the hand of the partisans in 1946. In the same year, a certain guerrilla warfare fatigue was felt, many partisans legalised themselves as they believed the promises of the Soviet authorities not to do any harm to them. The year 1947, especially its first quarter, was marked by punitive campaigns of partisans against the families who openly supported the soviet authorities: all members of those families, including children, were killed. However, the number of people who died at the hand of the partisans decreased significantly – as many as 59 people were killed in the Kaunas district by the partisans throughout 1947. In 1948, the number of partisan punitive campaigns decreased even more significantly; it was for the first time that there were small rural districts where not a single person perished at the hand of partisans from 1944. When deportations of the families to remote locations in Siberia started, in 1948, the partisan movement was dealt a painful blow by the soviet authorities, a part of partisan supporters was also deported. During the deportation operation *Vesna* that was carried out on 22–23 May 1947, as many as 517 families, a total of 1807 people, were deported from

Kaunas district. In 1948, the number of people that perished at the hand of the partisans totalled 29. At the beginning of February 1949, a meeting of Lithuanian partisan leaders took place in Priskėlėlimas military district during which the central partisan management centre called the Lithuanian Freedom Fight Movement was established. From that time, it was in charge of all partisan and anti-Soviet underground struggle in Lithuania. Very significant political changes took place in the international policy – free democratic states established the defence union NATO. Rumours about the approaching third world war spread in Lithuania, therefore the activities of the partisans intensified. The Soviet authorities responded to them by unleashing new repressions and the largest scope of deportations in the Baltic States, under the code name *Priboj*. In the course of the year 1949, as many as 44 people perished at the hand of the partisans. In 1950, an administrative reform was carried out in Lithuania: districts and small rural districts were abolished, provinces and regions were established in their place. Jonava, Panemunė, Vilijampolė, Vilkija regions, partly Arioga and Kėdainiai regions, were created in place of Kaunas district. The years between 1950 and 1952 marked the end of organised partisan resistance in Lithuania. As many as 29 people were killed in Kaunas district and the former territory of Kaunas district between 1950 and 1952. In the course of the period between 1944 and 1952, as many as 1394 violent deaths in Kaunas district and the territory of Kaunas district were recorded in documents, including 538 deaths of the partisans: 290 deaths of the people belonging to local authorities and power structures, 224 civilians and 24 persons whose social situation or profession is not specified.